

C. van der Leest, Wat is gereformeerd?

Uitgeverij De Vuurbaak, Groningen 1983

Woord vooraf

Voor een goed begrip van het volgende is het noodzakelijk te weten voor wie deze brochure geschreven is. Vooraf moet ik dan vermelden, dat ik predikant ben van een gereformeerd-vrijgemaakte kerk. In eerste instantie heb ik daarom het oog gehad op gereformeerd-vrijgemaakte kerkmensen. Aan hen bied ik de nu volgende beschouwingen ter overweging aan. Dat is ook merkbaar in de vormgeving: ik schrijf vanuit de gereformeerd-vrijgemaakte kerkgemeenschap. Eventuele citaten uit kerkelijke papieren zijn afkomstig uit de versies die in deze gemeenschap gebruikelijk zijn. Heb ik het over 'ons', dan bedoel ik de leden van de genoemde kerken.

Toch heb ik het heel opzettelijk nagelaten in de ondertitel van de brochure van deze doelgroep melding te maken. Ik zou namelijk graag zien, dat ook andere, niet-vrijgemaakt gereformeerden mee zouden lezen. Er doen in Nederland nog al eens vreemde verhalen de ronde over wat er leeft bij 'de vrijgemaakten', zoals we dan kortweg worden genoemd. In hoeverre we soms aanleiding gegeven hebben tot zulke verhalen, is een onderwerp apart. Ondertussen ben ik ervan overtuigd, dat er ook vaak sprake is (geweest) van misverstand, deels als gevolg van onjuiste informatie. Nu hoop ik, dat m'n brochure eraan mee zal helpen dat er een beter zicht zal ontstaan op wat er binnen onze kerkgemeenschap geloofd en gedacht wordt. Misschien kan het nu volgende zelfs dienstbaar zijn aan de versterking van de onderlinge geloofseenheid. Daar moet iedere christen toch veel aan gelegen zijn.

Rotterdam-Delfshaven, november 1983

C. van der Leest

Inhoud

Blz.

Woord vooraf

1	Inleiding	
1.1	Het belang van deze vraag naar binnen toe	2
1.2	Het belang van deze vraag naar buiten toe	2
2	Een historisch antwoord	
2.1	De 'Akte van Afscheiding of Wederkeering'	3
2.2	Het 'Beding van 1891'	3
2.3	De 'Acte van Vrijmaking of Wederkeer' van 1944	4
2.4	Konklusie	4
3	De binding aan de belijdenis	
3.1	Het onvermijdelijke en het geoorloofde van een belijdenis	4
3.2	De bedoeling van de belijdenis	5
3.3	De functie van de binding aan de belijdenis	5
3.4	De aard van de binding aan de belijdenis	7
4	De binding aan de kerkorde	
4.1	Het onvermijdelijke en het geoorloofde van een kerkorde	11
4.2	De functie van de binding aan de kerkorde	12
4.3	De aard van de binding aan de kerkorde	12
5	De binding aan de Bijbel	
5.1	Onderscheiden tussen wat wel en niet evident bijbels is	14
5.2	Voorbeelden van wat wel en niet evident bijbels is	14
5.3	Gronden om zaken als evident bijbels aan te duiden	18
5.4	Ervoor oppassen iets te snel evident bijbels te noemen	20
5.5	Zich ervoor inzetten om verder te komen	21
5.6	De aard van de binding aan de Bijbel	22
6	Slot	23

1 Inleiding

Wat is gereformeerd? De vraag die ik hiermee aan de orde stel, is bepaald niet nieuw. Telkens hebben kerkmensen zich hierover bezonnen. Zo verscheen in 1885 een brochure van de hand van een toenmalige hoogleraar aan de Theologische School in Kampen, Helenius de Cock (zoon van Hendrik de Cock), en in 1964 is een boekje geschreven door C. Trimp, toen nog predikant te Voorburg, beide met de titel 'Wat is gereformeerd?' Er is kennelijk behoefte aan zich zo nu en dan eens met zoveel woorden over deze vraag uit te spreken. En wel om twee redenen.

1.1 Het belang van deze vraag naar binnen toe

Allereerst is het belangrijk een antwoord op deze vraag vast te stellen, omdat daarmee de onderlinge verhoudingen gediend zijn, zowel binnen de plaatselijke kerk als binnen de landelijke kerkgemeenschap. Immers, hoe vaak komt het niet voor dat de ander wantrouwend wordt aangekeken om de ideeën die hij uit en de opstelling die hij heeft. Al gauw wordt dan de beschuldiging uitgesproken: 'Dat is niet gereformeerd', of zelfs: 'Jij bent niet gereformeerd', of nog ergere aanduidingen. Daarop kan die ander gaan terugslaan door soortgelijke beschuldigingen tot z'n kritikus te richten. Als gevolg daarvan weigert men naar elkaars argumenten te luisteren en spitsen de tegenstellingen zich toe. Het resultaat dáárvan kan weer zijn, dat de betrokkenen zich helemaal voor elkaar afsluiten.

U vindt deze probleemstelling uit de lucht gegrepen? Alleen uit de 'ingezondens' in het Nederlands Dagblad blijkt al, dat onder ons werkelijk deze scherpe tegenstellingen bestaan. Soms wordt het ook uitgesproken, dat men de geloofseenheid bedreigd, zo niet aangetast ziet. En geen wonder, want het komt voor, dat gemeentelid A de benadering van gemeentelid B als oppervlakkig humanistisch geleuter meent te moeten typeren en dat B de visie van A een blijk van geborneerd kerkisme vindt. Als dat gebeurt, is het onvermijdelijk, dat je je qua geloof niet zo erg verwant meer met elkaar voelt, al zit je in dezelfde kerk.

Nu is de vraag: Is het terecht, dat men onder ons soms de geloofseenheid in het geding ziet? Is het juist, als men over en weer zulke scherpe typering van elkaar(s mening) geeft? Ik ben ervan overtuigd, dat het antwoord ontkennend moet zijn. Afgaande op wat mij vanuit de krant en vanuit gesprekken bereikt, durf ik te stellen dat er geen gegronde reden bestaat om elkaar zo vernietigend te benaderen.

Maar dan komt onvermijdelijk de vraag naar voren: Wat is er de oorzaak van, dat er nog al eens zulke felle aanduidingen van de ander worden gegeven? Waarom staat men soms zo maar klaar om (een opvatting/opstelling van) iemand ongereformeerd te noemen? M.i. moet het antwoord vooral in deze richting gezocht worden: Men heeft voor zichzelf geen duidelijke, goed-afgebakende voorstelling ervan, wat nu precies gereformeerd is. Nog al te vaak gebeurt het, dat men het complete eigen pakket principiële opvattingen en gedragingen als maatstaf neemt. Aan de hand daarvan bepaalt men dan, wat gereformeerd is. Onvermijdelijk moet men dan elke afwijkende benadering bij een ander als ongereformeerd aanduiden en onverzoenlijk bestrijden. Dit is een heilloze, sektarische opstelling, die onherroepelijk, plaatselijk en landelijk, verwijdering, zo niet erger teweegbrengt.

Hoe we op dit gebied tot een meer opbouwende opstelling kunnen komen? Als we scherp onderscheid maken tussen:

- a Karakteristiek-gereformeerde opvattingen en gedragingen, die door iedereen erkend dienen te worden en daarom buiten discussie staan.
- b Persoonlijke opvattingen en gedragingen, die de een wel en de ander niet aanvaardt en waarover, vanuit de bij a genoemde gemeenschappelijke benadering, in goede harmonie te discussiëren valt.

Ik ben er haast zeker van: Als in de onderlinge omgang (meer) rekening werd gehouden met dit onderscheid, zou er heel wat minder felheid naar voren komen dan vaak het geval is. Terwijl er nu heel wat vervreemding gaande is tussen kerkmensen van een ongelijke benadering, zou er dan, bij alle blijvende verschillen, heel wat meer saamhorigheid aanwijsbaar zijn. Ter wille van de onderlinge geloofseenheid is het daarom noodzakelijk over het genoemde onderscheid na te denken.

1.2 Het belang van deze vraag naar buiten toe

Er is nog een andere reden, waarom het van betekenis is een antwoord te krijgen op de vraag, wat nu precies gereformeerd is. Er bestaan namelijk in Nederland verschillende kerkgemeenschappen en kerkelijke verenigingen, waarmee wij ons verwant weten: de nederlands gereformeerden, de verontrusten binnen de geref. syn. kerken, de christelijk gereformeerden en de geref. bonders binnen de Ned. Herv. Kerk. Historisch gezien is het te verklaren, waarom we naast elkaar zijn komen te staan. En dat een hernieuwde kerkelijke eenheid is uitgebleven, daarvoor zijn óók bepaalde redenen aan te voeren. Dat alles neemt niet weg, dat we op talloze essentiële punten op één lijn met elkaar zitten.

Dat feit roept als vanzelf de vraag bij ons op: Zou het niet mogelijk zijn, dat we als gemeenschappen elkaar ook vèrder vinden? Maar (is dan de volgende vraag), wáárin moeten we elkaar dan verder vinden? Laat ik bepaalde historische zaken eens op een rijtje zetten:

- Moeten we het met de bonders eens worden over de waardering van de Afscheiding in 1834 en de Doleantie in 1886?
- Moeten we met de chr. gereformeerden op een lijn komen te zitten in de beoordeling van het samengaan van afgescheidenen en dolerenden in 1892 (want zoals u weet hebben zij zich daar buiten gehouden)?
- Moeten we met de verontrusten tot overeenstemming komen over de Vrijmaking van 1944?
- Moeten de ned. gereformeerden en wij het eens worden over de crisis rond 1967?

Kortom, is het voor kerkelijke eenheid noodzakelijk, dat de betrokkenen gelijk denken over wat er in het verleden tussen hen is voorgevallen? Ik bestrijd, dat dit als harde voorwaarde gesteld moet worden. Want dan zal elk streven naar kerkelijke hereniging uitzichtloos blijven. Toegegeven, het is mooi als je zaken uit het verleden op dezelfde manier beoordeelt. Maar als er op dat punt verschillen blijven bestaan, is dat beslist niet onoverkomelijk. Want, waar gaat het om bij kerkelijke eenheid? Dat je in het heden principieel één lijn trekt. En stel dat dit bereikt wordt? Dan is binnen de kerk vanuit die vandaag-bestaande eenheid ermee te leven, dat elk van de betrokkenen z'n kijk houdt op wat er vroeger allemaal gebeurd is, en dat de één iets bepaalds billijkt terwijl de ander dat bepaalde afkeurt.

Natuurlijk zal het moeilijk zijn het uiteenlopen hierin royaal van elkaar te aanvaarden. Want wie weet, hoeveel inzet die vroegere voorvallen (het voorgeslacht van) de tegenwoordig betrokkenen gekost heeft. Bovendien kan iemand de overtuiging toegedaan zijn, dat de bereikte eenheid in feite een instemming-achteraf betekent door de anderen van de keuze, die vroeger door hem of z'n voorgeslacht is gedaan. Toch moeten we het dan opbrengen het verleden te laten rusten, en wel gelet op de saamhorigheid in het heden.

Ondertussen blijft de vraag onbeantwoord: Tot hoe ver moet die saamhorigheid in het heden eigenlijk reiken, wil er zicht zijn op kerkelijke eenheid? Moeten bijv. de niet-vrijgemaakten zich bij een kerkelijke hereniging onvoorwaardelijk aansluiten bij al onze vrijgemaakte verworvenheden (als bijv. scholen en organisaties)? Dat betekent uiteindelijk weer de vraag: Wat is nu eigenlijk onopgeefbaar gereformeerd en waarover valt te praten? Pas als daarop een duidelijk antwoord gegeven kan worden, weten we wat we beogen bij het streven naar kerkelijke eenheid.

2 Een historisch antwoord

Zoals in de inleiding is vermeld, is al vaker nagedacht over de vraag wat gereformeerd is. Ik heb daarvoor verwezen naar partikuliere personen als Helenius de Cock en C. Trimp. Maar in de loop van de tijd is er ook door de kerken zelf, dus op een meer officiële manier, aandacht aan deze kwestie gegeven. Ik denk dan aan passages in een drietal overbekende kerkelijke stukken. Graag wil ik die aan u doorgeven. Uiteraard niet om te beweren, dat wat vroeger gezegd is zonder meer norm voor ons moet zijn. Toch is het terdege nuttig om naar die vroegere uitspraken te luisteren. Want u zult het merken, dat we hierdoor vooruitgeholpen worden bij het vaststellen van ons antwoord op de vraag naar het karakteristiek-gereformeerde. Nu dan die vroegere stukken aan het woord.

2.1 De 'Akte van Afscheiding of Wederkeering'

Zoals u weet, is deze in 1834 opgesteld en door een aantal broeders en zusters uit Ulrum ondertekend. De bedoeling van dit stuk was te verklaren, waarom men met de toenmalige Ned. Herv. Kerk brak en de geschorste predikant Hendrik de Cock bleef erkennen. Voor ons doel is belangrijk, dat de ondertekenaars verklaarden 'gemeenschap te willen uitoefenen met alle ware Gereformeerde Ledematen, en zich te willen vereenigen met elke op Gods onfeilbaar woord gegronde vergadering, aan wat plaats God dezelve ook vereenigd heeft, betuigende met deze, dat wij ons in alles houden aan Gods Heilig woord en aan onze aloude Formulieren van eenigheid, in alles op dat woord gegrond, namelijk de Belijdenis des Geloofs, den Heidelbergschen Catechismus, en de Canones van de Synode van Dordrecht, gehouden in den jare 1618 en 1619; onze openbare godsdienstoefeningen in te richten naar de aloude kerkelijke Liturgie; en ten opzichte van kerkdienst en bestuur, ons voor het tegenwoordige te houden aan de kerkenordering, opgesteld door de voornoemde Dordrechtsche Synode.'

Het is een feit, dat we hier niet met een officieel stuk te doen hebben van de gezamenlijke afgescheiden kerken. Toch kunnen we veilig aannemen, dat deze akte, zeker op de aangehaalde punten, het gevoel van de meeste afgescheidenen heeft weergegeven. Welk antwoord wordt daarin nu gegeven op de vraag wat gereformeerd is? Laat ik het heel kort zo samenvatten: Gereformeerd is dit, dat gebonden wordt aan de belijdenisgeschriften en de kerkorde en zo ook aan de Bijbel zelf.

Hetzelfde antwoord krijgen we te horen in de twee nu volgende stukken.

2.2 Het 'Beding van 1891'

Zoals u bekend is, heeft er in 1886 en volgende jaren opnieuw een grote groep mensen gebroken met de Ned. Herv. Kerk. Dat was de Doleantie o.l.v. A. Kuiper. Het is begrijpelijk, dat de afgescheidenen er hun gedachten over hadden, dat pas vijftig jaar na hun breuk ook de dolerende broeders en zusters van de Ned. Herv. Kerk afscheid namen. Eveneens hebben zij er vaak moeite mee gehad, dat Kuiper en de zijnen zich niet bij hen aansloten, maar apart gingen kerken. En zo zou meer te noemen zijn, waarin de afgescheidenen gereserveerd stonden tegenover de mensen van de Doleantie.

Ondanks de onmiskenbare verschillen spraken ze in het Beding van 1891 uit, bereid te zijn 'met het oog op en krachtens de eenheid in Belijdenis en Kerkregering althans te pogen om tot Vereeniging te komen en kerkelijk samen te leven'. Maar, wordt dan verder uitgesproken, om een dergelijke poging te laten slagen mogen o.a. geen personen als leden der verenigde kerken worden erkend 'dan die instemming betuigen met de Gereformeerde Belijdenis en Kerkordering en dienovereenkomstig wenschen te leven'.

Dit alles is ook door de dolerenden aanvaard, zodat in 1892 mee op basis van het aangehaalde tot daadwerkelijke eenwording kon worden overgegaan: het begin van De Gereformeerde Kerken in Nederland.

2.3 De 'Acte van Vrijmaking of Wederkeer' van 1944

Hierin is de bij 2.1 en 2.2 vermelde lijn doorgetrokken. Het stuk is grotendeels afkomstig van K. Schilder en bedoelde duidelijk te maken, waarom men afwijzend stond tegenover de besluiten op leerstellig en kerkrechtelijk gebied, genomen door de toenmalige generale synodes van de geref. kerken. Het is geen officieel document van de gezamenlijke vrijg. kerken. Wel is er door vele particulieren en kerken mee gewerkt om tot vrijmaking te komen. Ook afgezien daarvan geeft het goed weer, wat toentertijd het gevoelen was onder het merendeel van de vrijgemaakten.

Welbewust aansluitend bij de akte van 1834 sprak men uit 'gemeenschap te willen oefenen met allen, die in de eenigheid der leer, welke naar den Woorde Gods is, met ons willen leven of gaan leven in een aangenomen of wederom aan te nemen kerkenordering, op dat Woord gegrond' en met allen, die 'met ons bereid zullen bevonden worden te willen staan of te gaan staan op den grondslag alleen der aangenomen formulieren van eenigheid'. Helemaal aan het einde van de akte wordt gezegd te willen terugkeren tot de gehoorzaamheid van Christus, gelijk deze gehoorzaamheid 'tot vóór het jaar onzes Heeren 1942 onder ons op grond van Gods Woord gekend en beleden werd in de aangenomen formulieren van eenigheid en van kerkenordering, en in deze alleen'.

2.4 Conclusie

Als we bovenstaande representatieve stukken bezien, blijken ze alle drie overeen te stemmen in de omschrijving van wat gereformeerd is. Allereerst wordt de binding benadrukt aan de drie formulieren van eenheid (de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels). Daarnaast wordt ook onmisbaar genoemd de binding aan de kerkorde, die qua inhoud o.a. op de Dordtse synode van 1618/19 teruggaat. Maar deze tweeërlei binding wordt ondergeschikt gemaakt aan de beslissende binding, die aan de Bijbel als Gods Woord.

Deze drieërlei binding wordt door de aangehaalde documenten als voorwaarde genoemd voor de onderlinge saamhorigheid in de plaatselijke kerk en in de landelijke gemeenschap alsook als voorwaarde voor een verantwoord streven naar kerkelijke eenheid met anderen.

Met deze vaststelling zijn we al heel wat verder gekomen in het beantwoorden van de vraag wat gereformeerd is. Maar we zijn er nog niet. Nu moeten we er nog duidelijkheid over krijgen, wat die drieërlei binding concreet inhoudt. Want het spreekt toch vanzelf, dat de binding aan de belijdenisgeschriften en de kerkorde enerzijds en de binding aan de Bijbel anderzijds niet van dezelfde aard (kunnen) zijn, want het zijn nu eenmaal heel verschillende grootheden. Verder heeft ook het gezag van de belijdenisgeschriften een ander karakter dan dat van de kerkorde. Daarover in het nu volgende.

3 De binding aan de belijdenis

In hoofdstuk 2 zijn de meer of minder officiële stukken van de Afscheiding van 1834, de Vereniging van 1892 en de Vrijmaking van 1944 ter sprake geweest. Daarbij is naar voren gekomen, dat gereformeerd-zijn dit is, dat men zich gebonden weet aan de Bijbel, de belijdenisgeschriften en de kerkorde. In dit onderdeel wil ik nagaan, wat de binding aan de belijdenisgeschriften inhoudt. Onder een belijdenis-(geschrift) versta ik in dit verband een door mensen (de kerk) opgestelde samenvatting van (onderdelen van) de bijbelse boodschap.

3.1 Het onvermijdelijke en het geoorloofde van een belijdenis

Voordat we kunnen nadenken over de bedoeling van de binding aan de belijdenis, valt de vraag te stellen: Zijn belijdenisgeschriften wel nodig? Sterker nog: Mogen we die eigenlijk wel hebben? Per slot van rekening is Christus met zijn Woord het fundament van de kerk. Maar dan moeten we toch alleen met de Bijbel tevreden zijn? Niet voor niets werkten ze in de tijd van de Reformatie met de leus 'sola scriptura': alleen de Schrift. Wie geeft ons dan het recht daar belijdenisgeschriften als iets extra's naast te nemen?

Op grond van deze benadering klinkt in de kerkgeschiedenis telkens de leus: 'Weg met welke belijdenis dan ook; we moeten tevreden zijn met de Bijbel.' Dit lijkt een heel 'vrome' en principiële benadering. Ondertussen is het bijzonder naïef te stellen, dat we het met de Bijbel alleen kunnen en moeten doen: alsof dat mogelijk zou zijn. Wie dat meent, is blind voor de werkelijkheid. Want gaat u maar na: Als men binnen een gemeenschap zich alleen tot de Bijbel wil beperken, dan zijn er twee mogelijkheden:

- a Elke mening heeft binnen zo'n gemeenschap even veel recht van bestaan. Immers, de één haalt dit uit de Bijbel en de ander dat. Met andere woorden, er heerst pure willekeur: Iedereen stelt vast, wat naar zijn persoonlijke overtuiging uit de Bijbel opgemaakt dient te worden, zonder dat hij dit als bindend aan de ander kan opleggen. Bij zo'n stand van zaken kan er in feite geen sprake zijn van een zekere kerkelijke saamhorigheid. Ieder is z'n eigen kerk. Vandaar dat uiteindelijk nergens deze totale willekeur heerst. Maar dan komen we bij de tweede mogelijkheid voor het geval men zich alleen tot de Bijbel wil beperken, zonder belijdenisgeschriften te aanvaarden:
- b Men komt binnen zo'n gemeenschap overeen, wat in elk geval onder de leden ervan moet vaststaan. En natuurlijk hangt het dan van zo'n gemeenschap af, wat buiten discussie geplaatst wordt: In de ene gemeenschap zal er dan op gewezen worden, dat de Bijbel Gods Woord is en dat Christus Gods eigen Zoon is en onze bevrijder uit de macht van het kwaad. In de andere gemeenschap zal ermee volstaan worden vast te stellen, dat Jezus de grote inspirator is, baanbreker naar een grootse toekomst.

Maar mèt dat dit (stilzwijgend, met zoveel woorden of schriftelijk) gesteld wordt, houdt men er een belijdenis op na, hoe beperkt ook. Men kan dus wel heel parmantig zèggen: 'Geen belijdenis, maar alleen de Bijbel', maar in de praktijk blijkt dit onuitvoerbaar. Wil men niet verzanden in een chaos van partikuliere opinies, dan komt men er onvermijdelijk toe, dat men er toch een bepaalde belijdenis op na houdt.

Maar hiermee is nog niet de vraag beantwoord, of een belijdenis geóórloofd is of niet. Opmerkelijk is, dat al in het O.T. passages voorkomen, die duidelijk het karakter hebben van een belijdenis, van een korte samenvatting van de bijbelse boodschap. Het meest overtuigende voorbeeld is Deut.26:5-10a. Toe te geven is, dat deze belijdenis niet door een gewoon iemand opgesteld is. Hij is afkomstig van Mozes, die z'n wetgevende arbeid onder regelrechte leiding van de Heilige Geest verricht heeft. In het N.T. daarentegen vinden we formules, die helemaal in de aan het begin van hoofdstuk 3 genoemde zin als belijdenis kunnen worden aangeduid. Ik denk dan aan de formule 'Ik geloof, dat Jezus Christus de Zoon van God is' (Hand.8:37), aan de stelling 'Jezus is Heer' (1 Kor.12:3) en aan de passage vermeld in 1 Tim.3:16. Al deze zinsnedes zijn zeer beslist te beschouwen als oorspronkelijk door mensen opgestelde samenvattingen van (onderdelen van) de bijbelse boodschap. En kennelijk zijn deze menselijke formuleringen zo trefzeker geacht, dat ze onderdeel konden gaan vormen van Gods eigen gezaghebbende Woord.

Alleen al uit deze paar gegevens kunnen we veilig afleiden, dat het opstellen en hebben van belijdenisgeschriften niet alleen een onvermijdelijke, maar ook een geoorloofde zaak is.

3.2 De bedoeling van de belijdenis

In het N.T. komt duidelijk de opdracht naar voren, dat de kerk voor de waarheid van de blijde boodschap uit moet komen. Niet voor niets noemt Christus in Mat.5:14 de kerk met haar leden 'het licht voor de wereld' en roept Petrus op altijd bereid te zijn tot verantwoording aan wie tekst en uitleg vraagt van ons geloof (1 Petr.3:13). Om daaraan te voldoen kunnen we er niet mee volstaan aan te komen met letterlijke aanhalingen uit de Bijbel. Het is dan ook opvallend: Uitgerekend nadat hij de kerk pijler van de waarheid genoemd heeft, citeert Paulus een door mensen geformuleerde, korte belijdenis (1 Tim.3:15-16).

Zo is meteen de bedoeling van de kerk met een belijdenisgeschrift aangeduid: Daarmee geeft de kerk een samenvatting van wat ze gelooft, van wat ze uit de Bijbel heeft leren verstaan, - en dat in een bepaalde situatie. Dit laatste moet erbij. Een nieuwe situatie vraagt namelijk vaak om een nadere verklaring van de kerk. Een bepaalde uitspraak kan op het ene moment voor geen misverstand vatbaar zijn, terwijl die een tijd daarna een verschillende uitleg blijkt toe te laten. Laat ik twee voorbeelden geven:

- a Van meet af heeft de nieuwtestamentische kerk verklaard te geloven in God, de Vader van Jezus Christus. Je zou zo zeggen: Dit laat geen ruimte voor vreemde gedachten over God. Dat was in het begin ook zo. Maar op een gegeven moment beweerde ene meneer Marcion: De oudtestamentische god die de wereld gemaakt heeft, is een andere god dan de Vader van Jezus Christus. Hij is een ti-rannieke en wrede god, terwijl de Vader van Jezus Christus één en al liefde is. Gelet op deze ideeën moest de kerk zich toen wel nader verklaren. Daarom zeggen we nu in de Twaalf Geloofsartikelen, dat we geloven in God de Vader, die de hemel en de aarde gemaakt heeft. Zeggen we na zo iemand als Marcion minder, dan doen we uiteindelijk te kort aan wat God door zijn Woord bekendgemaakt heeft.
- b Een tweede voorbeeld: Het is voluit bijbels te zeggen, dat we 'door geloof' vrijgesproken worden. Maar op een gegeven moment zijn kerkmensen gaan zeggen: 'door geloof' vatten we op in de zin van 'om de prestatie van ons geloof'. Ook daartegenover moest de kerk zich toen wel uitgebreider verantwoorden: 'Nee, we gaan niet vrij uit dānk zij ons geloof; het geloof is alleen maar een middel waardoor we die vrijpraak onverdiend in handen krijgen.'

Bij het uitkomen voor de waarheid moet de kerk dus niet voorbijgaan aan wat er allemaal onder bijbellezers gaande is. Ze moet ermee rekenen, wat er links en rechts beweerd wordt, welke uitleg aan bepaalde formuleringen gegeven wordt en welke misverstanden er bestaan. Daartegenover moet zij dan de volle waarheid onder woorden brengen. Dit alles bewijst, dat het onjuist is een belijdenisgeschrift te typeren als een extra naast, laat staan als een vervanging van de Bijbel. De bedoeling van een belijdenisgeschrift is juist om naar de Bijbel te verwijzen, om daar recht aan te doen. Ik kan het nog anders zeggen: Door een belijdenisgeschrift bedoelt de kerk allerlei barrikades af te breken, die ons het zicht op de blijde boodschap moeilijk of zelfs onmogelijk kunnen maken. Of, nog weer anders: Als kerk hebben we de opdracht te luisteren naar wat God via de Bijbel te zeggen heeft; door een belijdenisgeschrift verwoordt de kerk wāt ze beluisterd heeft.

3.3 De functie van de binding aan de belijdenis

Binnen de geref. kerken worden ambtsdragere en andere kerkleden in meerdere of mindere mate (zie hierover 3.4.4 en 3.4.5) aan de belijdenisgeschriften gebonden. Vaak houden mensen niet van bindingen. Daardoor is het in de kerkgeschiedenis herhaaldelijk voorgekomen, dat kerkmensen vijandig stonden tegenover de binding aan de belijdenis en voor zichzelf in dit opzicht vrijheid opeisten. Ten onrechte, want gelet op het in 3.2 genoemde heeft de binding aan de belijdenis een heilzame functie. Er kan op drieërlei gewezen worden:

3.3.1 *Binding aan de Bijbel*

Het lijkt een beknotting van de vrijheid, als gebonden wordt aan door mensen opgestelde belijdenisgeschriften. In werkelijkheid bestaat er geen reden zich op dit punt benauwd te voelen. Want in 3.2 is naar voren gekomen, dat de binding aan de belijdenis een binding aan (onderdelen van) Gods eigen Woord betekent. En die binding is toch alleen maar goed voor een mens?

Dat betekent overigens wel, dat we ervoor op moeten passen de belijdenisgeschriften los van de Bijbel te hanteren. Dat gevaar is niet denkbeeldig. Er wordt immers nog al eens gewerkt met de term 'de handhaving van de belijdenis'. Die term roept zomaar de gedachte op: 'Als onder ons nu maar formeel de inhoud van de belijdenisgeschriften intact wordt gelaten, is het oké met ons.' Maar dat is beslist onjuist. Alsof de belijdenisgeschriften een soort zakelijke reglementen zouden zijn. Inderdaad, in het geval van reglementen kun je je ertoe beperken te zeggen, dat die gehandhaafd moeten worden.

Maar met belijdenisgeschriften moeten we veel meer doen. Ze zijn toch een samenvatting van (onderdelen van) Gods eigen Woord? Dan kunnen we er niet mee volstaan eraan vast te houden. Uiteraard, ook van de waarheid van Gods Woord geldt, dat we die moeten handhaven. Maar allereerst wordt van ons gevraagd, dat we luisteren naar die waarheid, dat we die in ons opnemen en ernaar leven. Op dezelfde manier moeten we de inhoud van de belijdenisgeschriften niet slechts hoog houden. Dat zou alleen een zakelijke activiteit kunnen zijn, waar ons diepste ik buiten staat. Nee, de inhoud van de belijdenisgeschriften moet in de eerste plaats in ons hart voor ons leven. Ze moeten deel uitmaken van onze persoonlijke beleving en stimulans zijn voor onze praktische opstelling. Alleen op die manier blijken we de stelling au sérieux te nemen dat de binding aan de belijdenis een binding is aan Gods eigen Woord. Pas als dit persoonlijke belijden van de belijdenis er is, is een vruchtbare inzet mogelijk voor de handhaving ervan. Die handhaving zal dan niet meer een zakelijke, formele activiteit zijn, maar een bewijs hoe warm we lopen voor Gods eigen Woord.

3.3.2 *Erkenning van het werk van Gods Geest*

Stel, dat we zeggen: 'Wij kunnen het wel zonder belijdenisgeschriften stellen; we gaan de Bijbel onbevooroordeeld lezen.' Dan doen we alsof Gods Woord van ons is uitgegaan of dat het alleen tot ons is doorgedrongen (vgl. 1 Kor.14:36). En dat terwijl God ons heeft voorgehouden, dat we de herinnering aan onze leiders in ere moeten houden en aan hun geloof een voorbeeld moeten nemen (Hebr.13:7). Aan deze opdracht voldoen we o.a. door gebruik te maken van wat zij als resultaat van hun bijbelstudie op schrift hebben gesteld.

Het kan ook anders benaderd worden: Wie de Bijbel onafhankelijk van belijdenisgeschriften wil lezen, probeert in feite de kerkgeschiedenis over te doen en negeert daarmee het werk van Gods Geest. Van de kerkmensen geldt toch, dat Christus hen heeft gezalfd met de Geest en dat ze door die Geest worden onderricht (1 Joh.2:20,27)? Op grond hiervan kunnen we zeggen, dat het door zijn invloed is, dat de kerk in de loop van haar geschiedenis al meer inzicht in de Bijbel heeft gekregen. Door Hem heeft ze het, met vallen en opstaan, geleerd met kennis van zaken antwoord te geven op allerlei vragen die het bijbellezen oproept. Voor dat groeien van het inzicht in de Bijbel moeten we dankbaar zijn. We hoeven als kerk niet telkens opnieuw te beginnen. We kunnen, juist omgekeerd, onze winst doen met wat de Geest de kerk vroeger heeft leren verstaan.

Het zou dan ook van ondankbaarheid getuigen, als we dat werk van de Geest niet zouden erkennen. Ook daarom wordt er onder ons aan de belijdenisgeschriften gebonden. Gelet op het voorgaande kunnen die dan ook omschreven worden als een samenvatting van (onderdelen van) de Bijbel, zoals de kerk die door de leiding van de Geest in de loop van haar geschiedenis heeft leren begrijpen.

3.3.3 *Verwoording van de onderlinge eenheid*

Als in een kerkgemeenschap niet gebonden wordt aan belijdenisgeschriften, weten de kerkleden bij allerlei gelegenheden niet meer wat ze ten aanzien van de bijbelse boodschap van elkaar moeten denken. Ook zijn ze dan overgeleverd aan de persoonlijke, vaak beperkte en gauw onbijbelse ideeën van de ambtsdragers. Maar daarmee is het wezen van het kerk-zijn aangetast. Christus' gemeente wordt immers daardoor gekenmerkt, dat ze een geloofseenheid vormt. Daar moeten de kerkleden in hun onderlinge kontakten dan ook van uit kunnen gaan. Bovendien mogen ze van hun ambtsdragers verwachten, dat die tijdens kerkdiensten, bij hen thuis of tijdens katechisaties de ene goddelijke waarheid laten horen; aan allerlei eigenzinnige, onbijbelse opvattingen van afzonderlijke ambtsdragers hebben ze uiteindelijk geen boodschap.

Niet voor niets vervloekt Paulus hen die een boodschap uitdragen, die afwijkt van zijn oorspronkelijke boodschap (Gal.1:8-9). Ook waarschuwt hij ervoor als golven heen en weer te deinen door elke windvlaag, door elke afwijkende leer (Ef.4:14). Mee om recht te doen aan deze woorden van de apostel wordt onder ons gebonden aan de belijdenisgeschriften. Die fungeren dus ook als een afscherming tegenover allerlei dwaalleer. Positief gezegd: Ze verwoorden wat de onderlinge geloofseenheid nu precies omvat. In de belijdenisgeschriften spreken we als kerkmensen het tegenover elkaar en tegenover de buitenwacht dus uit: 'Dit is ons gemeenschappelijk geloof; dat allemaal houdt ons bij elkaar.' Door de binding aan de belijdenisgeschriften kan er daarom tussen de vele plaatselijke kerken een hecht onderling vertrouwen bestaan. Het karakter van en de sfeer in de verschillende kerken mag nog zo van elkaar afwijken, door de gemeenschappelijke binding aan de belijdenisgeschriften vormen ze toch een eenheid. Door die binding kan er ook een vertrouwensbasis bestaan binnen een bepaalde gemeente, en wel tussen de kerkleden onderling alsook tussen de kerkleden met hun kinderen enerzijds en de ambtsdragers (onder wie vooral de predikant) anderzijds. Als kerkleden in de losse sfeer met elkaar omgaan of zich met elkaar bezinnen, weten ze wat ze ten aanzien van het geloof aan elkaar hebben. En als ze de zondagse samenkomsten bezoeken, ambtsdragers bij zich thuis ontvangen of hun kinderen naar de katechisatie sturen, hoeven ze er evenmin onzeker over te zijn wat zij of hun kinderen te horen krijgen.

3.4 De aard van de binding aan de belijdenis

In dit onderdeel is de vraag aan de orde, in welk opzicht en hoe strak onder ons aan de belijdenisgeschriften gebonden wordt. Het is namelijk naïef te menen, dat ermee volstaan kan worden te zeggen dat we eraan gebonden zijn. Er valt terdege een en ander op te merken over de aard van die binding.

3.4.1 Niet historisch lezen

Zoals gezegd betekent de binding aan de belijdenis een binding aan (onderdelen van) de bijbelse boodschap. Bij het lezen van de belijdenisgeschriften moeten we daarmee rekenen. We moeten de verschillende termen en formuleringen van de belijdenis daarom niet uitleggen naar hun historische betekenis, dus zoals ze door (de tijdgenoten van) de oorspronkelijke opstellers bedoeld zijn. De belijdenis verwijst naar de Bijbel. Die bepaalt, hoe we de verschillende onderdelen van de belijdenis moeten lezen. Uiteraard, we moeten ermee rekenen in welke tijd de belijdenisgeschriften zijn ontstaan en tegen welke ideeën ze zich afzetten. Laat ik dit verduidelijken:

- 1 In vraag 20, antwoord 94 en vraag 102 van de HC is sprake van 'heiligen'. Om de strekking van die Catechismus-onderdelen te begrijpen is het noodzakelijk te weten, wat in die tijd met de term 'heiligen' bedoeld werd. Gedacht wordt namelijk niet aan de heiligen van wie in de brieven van het NT sprake is, maar aan een speciale categorie overledenen: mensen die door hun supervrome opstelling tijdens hun leven de hemel verdiend hebben en die onderwijl nog verdiensten over hebben, zodat ook gewone kerkmensen daarvan profiteren kunnen.
- 2 In vraag 98 is sprake van 'leken'. Voor de uitleg van dit onderdeel is het daarom nodig te weten, dat in die tijd een tweedeling bestond in de kerk:
 - Enerzijds waren er 'geestelijken', dus de kerkelijke leiders, die meestal de kunst van het lezen machtig waren.
 - Anderzijds bestonden er 'leken', die meestal niet konden lezen.

Tot zover de voorbeelden die aangeven, dat soms rekening moet worden gehouden met de ontstaans-tijd van de belijdenisgeschriften. Zodra daarentegen de belijdenis de bijbelse boodschap positief gaat weergeven, hebben we nauwelijks of niets te maken met de historische vulling van de termen en formuleringen. We lezen en interpreteren dan naar de Bijbel toe. Hiervan drie voorbeelden:

- a Herhaaldelijk is in de belijdenisgeschriften sprake van de termen 'lichaam' en 'ziel' (zie bijv. antwoord 1 en 57 van de HC en art.37 van de NGB). De kans is groot, dat in het gebruik van deze termen oorspronkelijk een hele filosofie verscholen zat, als zou de levende mens uit twee afzonderlijke bestanddelen bestaan: het stoffelijke, vergankelijke lichaam en de geestelijke, onsterfelijke ziel: een puur heidense gedachtengang. In de Bijbel wordt de mens immers steeds als een éénheid beschouwd, terwijl die bovendien als gehéél vergankelijk wordt genoemd. Pas bij het sterven treedt er een onbegrijpelijke tweedeling op, zodat van een gestorven gelovige tegelijk geldt dat hij tot ontbinding overgaat en dat hij bij Christus is. Betekent dit, dat het gebruik van de termen 'lichaam' en 'ziel' als zodánig afkeurenswaard is? Niet persé. Je kunt beide woorden best bijbels duiden als achtereenvolgens de buiten- en binnenkant van de ene mens. In de belijdenisgeschriften kan dus gerust 'lichaam' en 'ziel' blijven staan, als we die woorden niet historisch, maar bijbels duiden.
- b In antwoord 35 van de HC wordt gezegd, dat Christus door zijn geboorte uit Maria 'het ware zaad van David' is. Waarschijnlijk zijn de opstellers van de HC ervan uitgegaan, dat Maria zelf uit het huis van David was, zodat Christus regelrecht via háár van David afstamde. Aan deze vermoedelijke historische achtergrond van de formulering van antwoord 35 hoeven we ons niet te storen. Gelet op de Bijbel moeten we zo lezen: Christus stamde via Maria van David af, niet omdat Maria van zichzelf Davidide was (dat wordt nergens gezegd in het NT), maar omdat ze door haar huwelijk met de Davidide Jozef bij het huis van David hoorde.
- c In antwoord 6 van de HC wordt van de mens gezegd, dat hij naar Gods beeld geschapen is, 'dat wil zeggen: in ware gerechtigheid en heiligheid'. Uit deze formulering moeten we ongetwijfeld opmaken, dat volgens de opstellers van de HC het beeld-van-God-zijn ziet op de kwaliteiten van de mens, dus hierop dat hij God volmaakt togedaan is. Tegenwoordig wordt onder andere benadrukt, dat het beeld-zijn-van-God op de positie van de mens ziet, waaraan een bepaalde taak verbonden is: De mens is Gods onderkoning en moet de aarde namens God beheren en tot ontplooiing brengen. Komen we daarmee in strijd met de catechismus?
 - Wel als we antwoord 6 historisch lezen; dan moet 'dat wil zeggen: in ware gerechtigheid en heiligheid' opgevat worden als een omschrijving ervan, wat beeld-van-God-zijn is.
 - Maar niet als we antwoord 6 naar de Bijbel toe lezen; dan vatten we die zinsnede op als een omschrijving ervan, hóe de mens beeld van God is.

Op deze manier moeten we de belijdenisgeschriften lezen in het licht niet van ideeën van vroeger, maar van wat in de Bijbel staat. Alleen door deze methode doen we recht aan de bedoeling van de belijdenisgeschriften. Hun opzet was immers niet een weergave te geven van de theologische opvattingen van een bepaald tijdperk, maar om samen te vatten wat God zelf door zijn Woord te zeggen heeft.

3.4.2 Geen binding aan de vorm

In 3.3.1. is gesteld, dat de binding aan de belijdenis een binding betekent aan (onderdelen van) Gods eigen Woord. Eigenlijk moet ik het wat voorzichtiger zeggen: De belijdenisgeschriften bedóelen recht te doen aan de Bijbel. Door deze formulering laat ik het uitkomen, dat het geschriften van mensen zijn. En mensen kunnen falen, ook in het verwoorden van de bijbelse boodschap. Het is daarom ongeoorloofd onvoorwaardelijk aan de belijdenisgeschriften te binden, als zouden ze goddelijk gezag voor ons hebben. In die binding moet altijd ruimte blijven voor de gedachte, dat de belijdenisgeschriften fouten en tekortkomingen kunnen bevatten. Onder ons bestaat die ruimte ook.

Want laten we eens scherp beluisteren hoe onder ons ambtsdragers aan de belijdenis gebonden worden. In het ondertekeningsformulier verklaren ze ervan overtuigd te zijn, 'dat de leer van de drie formulieren van eenheid - de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels - in alle delen geheel met Gods Woord overeenstemt'. Nu zult u waarschijnlijk tegenwerpen: 'De zinsnede 'in alle delen geheel met Gods Woord overeenstemt' sluit toch elke kritische kanttekening bij de belijdenisgeschriften uit'. Dat lijkt maar zo. Want er staat niet, dat de drie formulieren van eenheid in alle delen geheel met Gods Woord overeenstemmen, maar de léér van die drie geschriften, dus de zakelijke inhoud ervan. Daaruit mogen we afleiden, dat over de vormgeving van een en ander best valt te twisten, zonder dat daarmee de bóódschap van de belijdenis wordt aangetast.

Nu is natuurlijk de vraag: Wat valt dan allemaal onder de vorm van de belijdenis, waaraan we niet gebonden zijn? Er moet op twee zaken gewezen worden:

a *De gebruikte termen.* Drie voorbeelden:

- 1 Lichaam en ziel. In 3.4.1 heb ik verdedigd, dat deze twee woorden bijbels geduid kunnen worden. Ondertussen is waar, dat bij het gebruik van deze termen gauw heidens-filosofische gedachten meeklinken. Vandaaruit valt het te verdedigen, dat dit woordenpaar wellicht beter vermeden had kunnen worden.
- 2 God is een geestelijk wezen, staat er in art.1 van de NGB. Als we deze aanduiding van God naar de Bijbel toe lezen, kan die verantwoord uitgelegd worden, namelijk, dat God, in tegenstelling tot de mens, in zichzelf leven bezit en over unieke kracht beschikt. Toch is het een feit, dat de kerkmensen uit de ontstaanstijd van de NGB, maar ook die van nu die term haast altijd in deze zin opvatten, dat God een onstoffelijk wezen is. Om die reden kunnen we ons afvragen, of die aanduiding 'God is een geestelijk wezen' wel zo gelukkig is en of die niet beter vervangen had kunnen worden.
- 3 Na de zondeval is er in de mens nog iets van 'het licht der natuur' overgebleven, zegt art.4 van DL III/IV. Ook dit kan weer bijbels geduid worden, namelijk dat God de macht van het kwaad in de mens op allerlei manier indamt. Ondertussen is de term 'het licht der natuur' op zichzelf niet zo gelukkig, als zou de natúúr onafhankelijk van God ons een en ander kunnen leveren. Deze kritische noot kan rustig geplaatst worden, zonder dat tekort gedaan wordt aan de leer, de inhoud van art.4.

b *De uitleg van bijbelteksten.* Weer drie voorbeelden:

- 1 Volgens antw.71 van de HC wordt in Titus 3:5 met 'het bad van de wedergeboorte' de doop bedoeld. Er zijn bijbelverklaarders die deze uitleg onjuist achten. Volgens hen wordt hier Gods Wóórd met een reinigend bad vergeleken. We kunnen in het midden laten wie gelijk heeft. Waar het mij om gaat, is dat er ruimte is voor een uitleg van een bepaalde tekst, die van die van de belijdenis afwijkt. Want met het kritiseren van het gebruik van Titus 3:5 wordt niet de leer, de inhoud van antw.71 aangeast (want de Catechismus heeft gelijk, dat de doop 'het bad der wedergeboorte' genoemd kan worden). Nee, er is alleen kritiek op de vorm, namelijk dat het bewijs voor de genoemde leer ook in Titus 3:5 zou staan.
- 2 In art.14 van de NGB wordt Joh.1:5 aangehaald: 'Het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet begrepen.' Die tekst dient daar als een van de bewijzen voor de stelling, dat de mens in al z'n doen en laten slecht is. Op zich is deze stelling natuurlijk juist, maar het is de vraag of de verwijzing naar Joh.1:5 wel helemaal terecht is. Die tekst bedoelt geen algemene uitspraak te doen over de reactie van de mens op Christus, maar heeft het over de manier waarop Gods eigen volk, Israël, reageerde op de verschijning van Christus onder hen.
- 3 In art.35 van de NGB wordt ervan uitgegaan, dat Judas met Christus en met de andere apostelen het avondmaal gevierd heeft. Het is de vraag, of dat juist is. Uit de Evangeliën lijken we te moeten opmaken, dat Judas wel aan het paasmaal meegegeten heeft, maar dat hij voor z'n vertrek het avondmaal niet meer meegemaakt heeft. Daarmee staat of valt uiteraard niet de stelling van art.35, dat je het sakrament van het avondmaal kunt ontvangen zonder dat je de waarheid van het sakrament ontvangt.

De voorbeelden van aanvechtbare termen en van aanvechtbaar bijbelgebruik gaan duidelijk niet verder dan de vormgeving van de belijdenisgeschriften. De léér die de belijdenisgeschriften op de genoemde plaatsen (mee met behulp van die aanvechtbare termen en dat aanvechtbaar bijbelgebruik) bedoelt uit te dragen, blijft onaangestast. Ondertussen moeten we wel oppassen. Het gebeurt namelijk, dat iemand beweert alleen maar kritiek te hebben op de vorm, terwijl die in feite afdoet aan de inhoud. Twee voorbeelden:

- 1 In de zestiger jaren is onder ons kritiek uitgeoefend op het gebruik (in antwoord 57 van de HC) van de termen lichaam en ziel. Tot zover geen probleem (zie boven bij a). Maar deze kritiek werd aangegrepen om ook de bedóeling van antw.57a te bestrijden, dat gelovigen na hun sterven meteen naar Christus in de hemel gehaald worden. En dan nog werd verdedigd, dat niet de inhoud, maar slechts de formulering van antwoord 57 gekritiseerd werd. Door zo'n manoeuvre - want dat is het - moeten we ons niet van de wijs laten brengen. Vormgeving en inhoud moeten niet door elkaar gelutst worden.
- 2 Buiten onze kerkgemeenschap heeft men nog al eens bezwaar tegen wat de DL zeggen over Gods verwerpen van mensen (DL I,6 en 15). Om ruimte voor dat bezwaar te krijgen, is wel gesteld: 'Wat de DL over Gods verwerpen van mensen zeggen, hoort bij de buitenkant van deze belijdenis, bij de verpakking ervan en is daarom niet fundamenteel. De eigenlijke inhoud, de kern van de DL betreft Gods vergevende liefde door Christus. Aan dat fundamentele moeten we onvoorwaardelijk vasthouden, willen we trouw blijven aan de DL. Die trouw vereist niet persé, dat we geloven aan het feit dat God mensen verwerpt.' Ook in deze redenering worden vormgeving en inhoud met elkaar verwisseld. Als gevolg hiervan wordt terdege, met alle mooie praat, tekortgedaan aan de leer van de DL.

Er wordt dus soms misbruik gemaakt van het onderscheid tussen vorm en inhoud. Dat mag ons niet tot de reactiehouding brengen, dat de belijdenisgeschriften daarom in alle opzichten, inclusief termen en bijbelgebruik, door ons aanvaard moeten worden. Er hoort ruimte te blijven voor kritiek op de vorm, zonder dat men daarbij de inhoud bedreigd acht.

3.4.3 Mogelijkheid tot herziening

In 3.4.2 is naar voren gekomen, dat we de belijdenisgeschriften altijd moeten blijven zien als menselijke geschriften. Daarom moet in de binding hieraan, heb ik al gezegd, altijd ruimte blijven voor de gedachte, dat de belijdenisgeschriften fouten en tekortkomingen kunnen bevatten. Dit heb ik in 3.4.2 concreet uitgewerkt door de stelling, dat onder ons niet gebonden wordt aan de vorm van de belijdenis. Kritiek daarop is dan ook geoorloofd.

Uiteraard is niet uit te sluiten, dat de belijdenisgeschriften ook wat de inhoud betreft fouten en tekortkomingen bevatten. Het is voorstelbaar, dat we een betere kijk krijgen op bepaalde onderdelen van de Bijbel. Wat voor konklusie hebben de gereformeerden daaruit getrokken? Beslist niet dat ieder alleen aan die gedeelten van de belijdenis gebonden is, die hij een juiste samenvatting van de bijbelse boodschap vindt. Met alle soepelheid ten aanzien van de vorm zijn we wat de inhoud betreft ervan overtuigd, dat de belijdenis een juiste samenvatting van de bijbelse boodschap geeft. We volstaan er daarom niet mee te zeggen, dat de belijdenisgeschriften recht bedóelen te doen aan de Bijbel; we zijn het met elkaar eens, dat ze metterdaad recht dóen aan de Bijbel. Vergeten we daarmee het menselijke karakter van de belijdenis? Ja, als er niet meer gezegd zou worden. Bij alle vooropgezette (!) waardering voor de inhoud van de belijdenis, werken gereformeerden daarom toch steeds met een beperking, doordat ze zeggen: We erkennen de belijdenisgeschriften als bijbelgetrouw, totdat het tegendeel blijkt.

Maar gesteld nu, dat een of meer kerkleden de overtuiging krijgen: 'Dit of dat klopt niet in de belijdenisgeschriften. De Bijbel spreekt anders.' Wat dan? Je zou zo zeggen: 'Dan moeten ze dat overal duidelijk rondbazuinen, zodat iedereen dat nieuwe inzicht kan overnemen, terwijl de belijdenis in overeenstemming daarmee gewijzigd dient te worden.' De vraag is alleen: Wie bepaalt of het nieuwe inzicht inderdaad een béter inzicht is? Elke afzonderlijke bijbellezer, een predikant, de plaatselijke ambtsdragers? Dat zou een griezelige zaak zijn, omdat de kerkmensen dan overgeleverd zijn aan de genialiteit, de beperktheid of de dwaasheid van een of meer individuen. Bovendien, als dat nieuwe inzicht verschillend beoordeeld wordt, wie of wat geeft dan de doorslag?

Deze vragen bewijzen, dat het zomaar uitdragen van inzichten die van de belijdenisgeschriften afwijken, de plaatselijke en landelijke geloofseenheid op 't spel zetten. Om dat te voorkomen hebben de gereformeerden, als kerken en kerkleden, met elkaar de afspraak lopen: Als iemand bezwaren krijgt tegen onderdelen van de belijdenis, gaat hij voor z'n ideeën geen propaganda maken (er met iemand over praten om zichzelf te toetsen, is natuurlijk wat anders). Om bezwaren binnen de kerkgemeenschap erkend te krijgen, is er onder ons maar één weg: via de kerkeraad, classis en partikuliere synode naar de generale synode. Die alleen heeft de bevoegdheid de basis voor onze plaatselijke en landelijke geloofseenheid te herzien.

Een te ver gaande afspraak? Ook in dit verband kan ik verwijzen naar 1 Kor.14:36. Afzonderlijke kerkleden, ambtsdragers en losse kerkeraden moeten niet doen, alsof Gods Woord van hen is uitgegaan of dat het alleen tot hen is doorgedrongen. Aan dat Woord van de apostel willen we recht doen. Daarom bestaat onder ons de afspraak: Van-de-belijdenis-afwijkende inzichten niet propageren, maar aan de kerkgemeenschap als geheel voorleggen.

Dat in het geval van kritiek een beroep op de kerkelijke vergaderingen mogelijk is, bewijst dat we ernst willen maken met het menselijk-beperkte karakter van de belijdenisgeschriften.

3.4.4 Binding van ambtsdragers

Onder ons is in feite iedereen gebonden aan de belijdenisgeschriften. Dat wil niet zeggen, dat de binding bij alle categorieën gemeenteleden even strak is. Het maakt wat uit, of je ambtsdrager bent en dus een leidinggevende taak binnen de gemeente hebt, of niet. Laten we dat eens nagaan. Allereerst dan de binding in het geval van ambtsdragers. Die is duidelijk omschreven in de twee ondertekeningsformulieren, achtereenvolgens die voor predikanten en die voor ouderlingen en diakenen. Deze twee formulieren bevatten de volgende onderdelen:

- a Allereerst verklaren ambtsdragers 'oprecht en met een goed geweten' dat zij 'er hartelijk van overtuigd zijn' dat de leer van de NGB, de HC en de DL 'in alle delen geheel met Gods Woord overeenstemt'. Dat is heel duidelijke taal. Daarmee wordt het onmogelijk gemaakt, dat ambtsdragers op een bepaald punt, hoe weinig ook, afstand nemen van de inhoud van de belijdenisgeschriften: 'Wat zou het, m'n moeite betreft slechts een klein onderdeel van de inhoud (bijv. antw.57a van de HC, dat een gelovige bij z'n sterven direkt naar Christus in de hemel wordt gehaald). Bovendien, zolang ik die moeite maar niet uitdraag, is er niets aan de hand.' Voor deze gedachtengang bestaat bij ambtsdragers geen ruimte. Willen ze recht doen aan hun handtekening onder het ondertekeningsformulier, dan mogen zij zich zelfs geen innerlijke afwijzing van een detail veroorloven.
- b In het ondertekeningsformulier blijft het niet bij de bovengenoemde verklaring. In het verlengde hiervan beloven de ambtsdragers ook in overeenstemming met hun verklaring te handelen. Dat houdt twee activiteiten in:
 - Ze beloven de leer van de NGB, HC en DL uit te dragen, - wat voor predikanten betekent, dat ze niets zullen leren of publiceren, wat op de een of andere manier strijdig is met die leer.
 - Ze beloven alle opvattingen die in strijd met die leer worden voorgestaan, af te wijzen, - wat voor predikanten betekent, dat ze dergelijke dwalingen zullen weerleggen en (helpen) bestrijden.

Uit deze twee beloftes blijkt duidelijk, dat ambtsdragers er niet mee kunnen volstaan de bij a vermelde verklaring af te leggen en zich voor de rest stil kunnen houden. Ze hebben niet voor niets de taak leiding te geven aan de gemeente. Daarom moeten ze ook overeenkomstig hun verklaring handelen. Dat betekent enerzijds, dat ze telkens met zoveel woorden voor de leer van de belijdenisgeschriften moeten uitkomen. Anderzijds geldt, dat ze tegenover afwijkende opvattingen in 't geheel moeten komen.

c Maar stel, dat een ambtsdrager niet op elk punt meer achter z'n bij a genoemde verklaring kan staan en dus niet meer over de hele linie de bij b gedane beloftes kan nakomen: Wat dan? Voor een dergelijke situatie leggen ambtsdragers door hun onderschrijven van het ondertekeningsformulier drie beloftes af:

- Ze beloven een opvatting van hen, die afwijkt van de inhoud van de belijdenisgeschriften niet uit te dragen, maar voor onderzoek aan de kerkeraad (en wat predikanten betreft zonodig ook aan de classis en de synode) voor te leggen.
- Als ze een afwijkende opvatting aan een kerkelijke vergadering voorgelegd hebben, beloven ze zich in de uitspraak van die vergadering te schikken.
- Stel dat de kerkeraad (en in het geval van predikanten ook de classis of een synode) om gegronde redenen ooit een nadere verklaring zou vragen, hoe ambtsdragers over een bepaald onderdeel van de leer denken? Voor die situatie beloven ambtsdragers altijd bereid te zijn tot zo'n nadere verklaring.

Uit deze drie beloftes komt nòg eens naar voren, dat ambtsdragers er niet mee kunnen volstaan úiterlijk in te stemmen met de leer van de NGB, HC en DL, terwijl ze op bepaalde punten er innerlijk misschien anders over denken. Die mogelijkheid is absoluut afgesneden. Als predikant, ouderling en diaken sta je volledig achter de inhoud van de belijdenisgeschriften.

Komen er op een gegeven moment toch aarzelingen ten aanzien van een bijzonder punt of groeit er zelfs een van de belijdenis afwijkende opvatting, dan mag je dat niet voor jezelf houden, met als gevolg dat je op dat bewuste punt anders spreekt dan je denkt. Een ambtsdrager moet met z'n aarzelingen of afwijkende meningen voor de dag komen en wel tegenover de kerkelijke vergadering. Uiteraard wordt hiermee niet verboden, dat een ambtsdrager z'n moeite met de belijdenis informeel aan één of meer kollega's voorlegt, zolang dit voorleggen maar niet het karakter heeft van propageren. Blijft hij ondanks z'n informele overleg met anderen toch bij z'n bezwaar, dan moet de kerkelijke vergadering daarover beslissen. In die situatie zijn er twee mogelijkheden:

1 Het kan gebeuren, dat de kerkelijke vergaderingen ervan overtuigd worden, dat de belijdenis op het in geding zijnde punt herziening behoeft. Zo heeft de synode van Utrecht in 1905 een passage uit art.36 van de NGB geschrapt. Het is natuurlijk altijd mogelijk, dat de belijdenis ook op andere punten bijgesteld moet worden.

2 Gesteld, dat de kerkeraad (en eventueel ook de classis en de synode) de bezwaren van een ambtsdrager tegen een onderdeel van de belijdenisgeschriften afwijst en de ambtsdrager erbij blijft. Wat dan? Dan zijn er weer twee mogelijkheden:

a De afwijking van de belijdenis kan zo ernstig zijn, dat de kerkeraad moet besluiten de desbetreffende ambtsdrager te schorsen en op den duur af te zetten. Een ambtsdrager hoort nu eenmaal vanuit de bestaande geloofseenheid leiding te geven aan de gemeente. Tast hij door z'n afwijkende opvatting die geloofseenheid vergaand aan, dan is het onmogelijk hem nog als ambtsdrager te handhaven.

b Mogelijk is ook, dat de kerkeraad (classis en synode) uitspreekt: 'Er is slechts sprake van een beperkte afwijking, die geïsoleerd staat, dus geen gevolgen heeft voor de instemming met de rest van de belijdenis. Als die ambtsdrager belooft z'n eigen idee niet uit te dragen, kan hij als ambtsdrager aanblijven.' Laat ik twee voorbeelden geven:

- Een ouderling heeft bezwaar tegen antw.57a van de HC, omdat er z.i. geen sprake is van een tussenverblijf van gelovigen in de hemel. In zo'n situatie is het voorstelbaar, dat hij als ouderling in functie blijft met de belofte op dit punt er het zwiigen toe te doen.
- Een predikant heeft bezwaar tegen art.37 van de NGB, omdat daarin z.i. ten onrechte niet gesproken wordt over het 1000-jarige vrederijk dat Christus vanuit het aardse Jeruzalem in de wereld zal stichten. Ook die predikant hoeft dan niet geschorst te worden, als hij z'n zienswijze maar niet propageert.

Duidelijk in deze voorbeelden is wel: Of het geduld kan worden dat een ambtsdrager op een bepaald punt een van de belijdenis afwijkende opvatting heeft, wordt niet door die ambtsdrager zelf bepaald, maar door de kerkelijke vergadering. Die geeft ook aan, onder welke voorwaarden er van tolerantie sprake kan zijn.

3.4.5 Binding van niet-ambtsdragers

Het wordt wel eens bestreden, dat ook 'gewone' kerkleden gebonden zijn aan de leer van de NGB, de HC en de HDL. Toch is dat buiten kijf. Want bij verschillende gelegenheden in het kerkelijk gebeuren (bij belijdenis doen, bij het als volwassene gedoopt worden en bij het laten dopen van een kind) wordt aan de desbetreffende kerkleden in enigszins wisselende bewoordingen gevraagd: 'Belijdt u, dat de leer van het Oude en Nieuwe Testament, die in de Apostolische Geloofsbelijdenis is samengevat en in de christelijke kerk alhier geleerd wordt, de waarachtige en volkomen leer der zaligheid is?' Het gaat mij nu om de zinsnede 'die in de christelijke kerk alhier geleerd wordt'. Hoe weet je, dat de bijbelse leer in een plaatselijke kerk wordt voorgestaan? Door twee aanwijsbare feiten:

- Allereerst doordat die kerk de NGB, de HC en de DL als belijdenisgeschriften heeft, want daarin is die bijbelse leer officieel vastgelegd.
- Bovendien doordat binnen die kerk die belijdenisgeschriften metterdaad functioneren, en dat blijkt uit de ambtelijke activiteiten zoals het houden van preken en catechisaties, het afleggen van huisbezoeken, de toediening van sakramenten en het toepassen van de tucht.

Hieruit kan worden afgeleid: Als gevraagd wordt: 'Belijdt u dat de leer van de Bijbel in de christelijke kerk alhier geleerd wordt?', dan wordt in feite ook instemming gevraagd met de NGB, de HC en de DL. Dat betekent niet, dat niet-ambtsdragers op dezelfde strakke manier aan de belijdenisgeschriften gebonden zijn als predikanten, ouderlingen en diakenen. De instemming met de belijdenis, die bij het zelf belijdenis doen en bij het laten dopen van een kind wordt gevraagd, gaat niet zo ver dat de betrokkenen verklaren de belijdenis 'in alle delen geheel' bijbels te vinden. Ook wordt niet van 'gewone' kerkleden verwacht, dat ze de leer van de belijdenisgeschriften over de hele linie zullen uitdragen en verdedigen. Hun plaats en taak in de gemeente is duidelijk een andere dan die van ambtsdragers. Dat houdt heel bepaald dit in, dat bij niet-ambtsdragers tijdelijk of zelfs blijvend een afwijking van de belijdenis geduld kan worden, die bij bijv. een predikant onaanvaardbaar is. Laat ik twee voorbeelden geven:

- a Stel: een kerklid raakt onder de invloed van de jehova's getuigen en gaat daardoor bezwaren krijgen tegen wat de belijdenis met betrekking tot de drieëenheid zegt. Een ernstige zaak. Toch zal een kerkeraad dan eerst proberen door onderricht en terechtwijzing het desbetreffende gemeentelid van z'n dwaling af te brengen. Pas als zo'n gemeentelid na verloop van enkele of zelfs meerdere weken van onderling contact bij z'n foutieve inzicht blijft, zal de kerkeraad verder gaan in z'n optreden. In het geval een ambtsdrager zich tegen de leer van de drieëenheid verzet, kan hem vanwege z'n taak tegenover de gemeente niet veel tijd gegund worden: Binnen 1 à 2 weken zal hij om z'n dwaling moeten worden geschorst. Hij mag nu eenmaal geen ruimte krijgen z'n nieuwe ideeën in z'n ambtelijk werk uit te dragen; ook kan het van ambtsdragers geen moment aanvaard worden, dat de geloofseenheid vergaand opgebroken is.
- b Stel: een kerklid heeft bezwaar tegen wat de Dordtse Leerregels zeggen over het besluit dat God vóór de schepping genomen heeft om mensen te verwerpen. Uiteraard zal de kerkeraad telkens proberen zo iemand van zijn ongelijk te overtuigen. Maar als dat kerklid bij z'n inzicht blijft, dan is het voorstelbaar dat de kerkeraad deze afwijking duldt. Dit dan onder de voorwaarde dat het desbetreffende gemeentelid voor de rest instemt met de gereformeerde belijdenis (ook zoals die melding maakt van Gods bedreiging als element van het verbond) en het nalaat z'n inzicht uit te dragen. De weg naar het ambt is voor zo iemand dan wel afgesloten.

Uit deze twee voorbeelden blijkt dat het bij de binding aan de belijdenis verschil maakt, welke verantwoordelijkheid iemand binnen de gemeente heeft. In het geval van niet-ambtsdragers kan de kerk, na vergeefs onderricht en terechtgewezen te hebben, zich wel eens bij zaken neerleggen, die bij ambtsdragers grond voor schorsing zijn. Dit (zoals zo net ook al benadrukt is) met deze beperking, dat de bij de zaak betrokken kerkmensen geen propaganda maken voor hun afwijking van de belijdenis en dat hun dwaling niet uitwaaiert tot een onchristelijke overtuiging en levenshouding over de hele linie.

4 De binding aan de kerkorde

In hoofdstuk 2 is vastgesteld, dat gereformeerd-zijn dit is, dat men zich gebonden weet aan de Bijbel, de belijdenisgeschriften en de kerkorde. In dit onderdeel wil ik erop ingaan, wat de binding aan de kerkorde betekent. Onder een kerkorde versta ik een bundeling van regelingen, die geldig zijn voor het plaatselijk en landelijk kerkelijk handelen. Omdat in dit onderdeel voor een deel soortgelijke zaken aan de orde komen als in hoofdstuk 3 over de belijdenisgeschriften, sluit ik in de opbouw van het nu volgende aan bij de indeling van dat hoofdstuk.

4.1 Het onvermijdelijke en het geoorloofde van een kerkorde

Ook in dit verband wordt wel de vraag gesteld: Is een kerkorde wel nodig? Sterker nog: Is het eigenlijk wel geoorloofd daarmee te werken? Aan de Bijbel moeten we toch genoeg hebben als basis van ons kerkelijk handelen? In het verlengde hiervan wordt wel gemeend, dat een gemeenschap door het hebben van een kerkorde per definitie een gekerkerde kerk wordt.

Wie dat denkt, sluit z'n ogen voor de werkelijkheid. Het is namelijk onmogelijk als gemeenschap te functioneren, zónder dat kerkmensen bepaalde regelingen met elkaar treffen, zoals bijv: of en hoe vaak je kerkdiensten houdt, wie daarin mag voorgaan, wat voor ambten je kent, hoe je iemand tot het ambt toelaat, wat je doet met mensen die een fundamenteel afwijkende koers inslaan enz. En wat is zo'n geheel aan regelingen anders dan een kerkorde. Zonder dergelijke onderlinge afspraken onttaardt een kerk in een volslagen warboel en houdt daarmee op een gemeenschap te zijn. Om een kerk als gemeenschap in stand te houden, is een kerkorde dus niet te vermijden.

Volgens de Bijbel is een kerkorde ook geóorloofd. Ik denk dan aan 1 Kor.14. In dat hoofdstuk geeft de apostel Paulus verschillende praktische aanwijzingen, hoe tijdens een kerkdienst gehandeld moet worden: een kerkorde in het klein. Als argument voor het geven van deze aanwijzingen stelt Paulus: 'God is geen God van wanorde, maar van vrede' (vs.33). Met kerkelijke regelingen is dus niet slechts de orde gediend; dat zou alleen een koude, formele zaak kunnen zijn. Nee, zegt Paulus: kerkelijke regelingen dienen de vrede. Ze bedoelen eraan mee te helpen, dat de kerkmensen in harmonie met God en met elkaar leven. Vandaar de aansporing in vs.40, om alles stijlvol en in goede orde te laten verlopen. Dáár ligt de rechtvaardiging van het hebben van een kerkorde.

Geen wonder, dat de gereformeerde kerkorde opent met het aanhalen van 1 Kor.14:40. Op deze manier wordt duidelijk aangegeven: De nu volgende regelingen bedoelen het aanvaarden van Paulus' opdracht in daden om te zetten.

De konklusie kan zo duidelijk zijn: Een kerk komt er in de praktijk onvermijdelijk toe met een geheel aan regels te werken; en gelet op 1 Kor.14 heeft ze daar ook in principeel opzicht alle ruimte voor.

4.2 De functie van de binding aan de kerkorde

In 4.1. wees ik er al op, dat kerkmensen soms erg wantrouwend, zo niet afwijzend tegenover een kerkorde staan. Hiertegenover stel ik, dat we er blij om mogen zijn dat onder ons aan de kerkorde gebonden wordt. Want ook deze binding heeft een heilzame functie. Er kan tweeërlei genoemd worden:

4.2.1 Ruim baan maken voor de Bijbel

Soms wordt het door kerkmensen zo ervaren, dat de gereformeerde kerken tussen zich en de Bijbel allerlei instanties plaatsen, met name de belijdenis en de kerkorde. In hoofdstuk 3 heb ik het al laten uitkomen, dat het onjuist zou zijn de belijdenis te zien als een tusseninstantie; de bedoeling ervan is juist naar de Bijbel te verwijzen, daaraan recht te doen. Zo vormt ook de kerkorde niet een soort barrikade tussen de kerk en Gods Woord.

Onder ons wordt aan de kerkorde gebonden, omdat die er op allerlei manier ruim baan voor wil maken, dat de Bijbel z'n invloed kan uitoefenen. In een chaotische situatie kan het gebeuren, dat de een zich ten koste van de ander laat gelden. Als gevolg hiervan raken de goede verhoudingen verstoord en hebben waarheid en leugen zomaar een gelijkwaardige plaats. Daartegenover brengt een funktionerende kerkorde structuren tot stand, die harmonie brengen in de onderlinge relaties en alleen aan de waarheid van de Bijbel geldigheid geven.

Ik kan het nog anders zeggen: Door aan de kerkorde te binden bedoelen de gereformeerde kerken zich metterdaad te onderwerpen aan Christus als het Hoofd van de kerk.

4.2.2 Erkenning van het werk van Gods Geest

In de loop van de kerkgeschiedenis hebben kerkmensen moeten reageren op allerlei praktische problemen, die zich plaatselijk en in landelijk verband aan hen voordeden. Door schade en schande zijn ze daarbij wijs geworden. In dit proces zijn ze verlicht door God met diens Geest, want het is toch door Gods invloed dat mensen over praktisch inzicht (gaan) beschikken (vgl. Ex.31:1-5; Jes.28:23-26). Van deze, in de loop van de tijd opgedane, wijsheid vinden we een neerslag in de bepalingen van de kerkorde.

Maar dan zou het dwaas zijn aan de bestaande kerkorde achteloos voorbij te gaan. Daarmee zouden we weigeren onze winst te doen met de praktische ervaring van het voorgeslacht. Dit met het gevolg, dat we op de meest primaire punten met vallen en opstaan weer onze weg zouden moeten zoeken. Dat zou tegelijk een blijk van ondankbaarheid zijn tegenover Gods Geest, want uiteindelijk is Hij de bron van al het wijze inzicht. Ook t.a.v. praktische regelingen geldt het, dat we kunnen voortbouwen op wat de kerk door de leiding van de Geest in de gang van haar geschiedenis heeft geleerd.

4.3 De aard van de binding aan de kerkorde

4.3.1 Binding van kerkeraden en kerkleden

Als we het strikt nemen, zijn niet de kerkleden maar alleen de kerkeraden aan de kerkorde gebonden. De gezamenlijke ambtsdragers zijn er verantwoordelijk voor, dat de verschillende bepalingen metterdaad nagekomen worden. Daaruit kunnen we niet konkluderen, dat dus de 'gewone' kerkleden de kerkorde voor kennisgeving kunnen aannemen. Via hun kerkeraad hebben ze er wel terdege mee te maken. Gaat u maar na: Volgens de Bijbel horen kerkmensen hun ambtsdragers te gehoorzamen en dus hun aanwijzingen op te volgen (Hebr.13:17). Nu wil het geval, dat talloze voorschriften van de kerkorde voor de kerkeraden direkte gevolgen hebben voor de niet-ambtsdragers. Laat ik enkele voorbeelden geven:

- De verplichting voor de kerkeraad de plaatselijke predikant te onderhouden schept voor de kerkleden de verplichting kerkelijke bijdragen te geven.
- De vastgestelde manier waarop ouderlingen en diakenen tot hun ambt geroepen worden, heeft als resultaat dat de hele gemeente in de weer moet komen voor het namen opgeven en het kiezen.
- Als iemand zich op een kerkelijke vergadering beroept, kan hij niet om de regeling heen, dat uitspraken van zo'n vergadering als bindend moeten worden aanvaard.
- Tenslotte, ieder kerklid is een actief gebruiker van het kerkboek, waarvan de verschillende onderdelen resultaat zijn van even zovele kerkordelijke afspraken.

Hierop gelet kunnen we rustig zeggen: Al zijn, gezien de aard van de kerkorde, alleen de kerkeraden er regelrecht aan gebonden, indirekt vallen ook de kerkleden onder de gelding van de kerkorde.

4.3.2 Binding van verschillende reikwijdte

Toen ik het in hoofdstuk 3 had over de binding aan de belijdenis, heb ik het laten uitkomen, dat we met onze hele persoon achter de belijdenis moeten staan. Per slot van rekening worden we door de belijdenis naar Gods eigen Woord verwezen, en daar hoor je je niet formeel of zelfs met innerlijk verzet tegenover op te stellen.

Dat ligt bij de kerkorde duidelijk anders. Natuurlijk, ik blijf eraan vasthouden dat we in de bepalingen van de kerkorde te doen hebben met de neerslag van wat de kerk onder leiding van de Geest in de praktijk geleerd heeft. Maar dat wil beslist niet zeggen, dat we er bij voorbaat van uit moeten gaan: De kerkordelijke bepalingen zijn volledig, met al hun details, het produkt van wat de Geest de kerk heeft bijgebracht. Dat verklaren we wel van de leer van de belijdenisgeschriften (met een zeker voorbehoud, want er blijft altijd een mogelijkheid open, tot herziening te komen). Met betrekking tot de kerkorde mogen we niet zo vergaand spreken. Want het praktisch inzicht dat daarin opgeslagen ligt, draagt niet steeds hetzelfde karakter. We moeten namelijk onderscheid maken tussen drie soorten kerkordelijke bepalingen:

a *Bepalingen die, deels of geheel, regelrecht uit de Bijbel stammen.* Weer enkele voorbeelden:

- Art.1: In de gemeente moet alles in goede orde gebeuren, zie 1 Kor.14:33,40.
- Art.11: De gemeente moet haar predikant naar behoren onderhouden, zie 1 Kor.9:14; 1 Tim. 5:17-18.
- Art.24-26: De gemeente moet de blijde boodschap ook naar buiten toe uitdragen, zie Mat.28:19.
- Art.28 e.v.: Er bestaat een verband van kerken, waarbij men rekening houdt met elkaar, elkaar van dienst is en gezamenlijke besluiten niet maar als vrijblijvende adviezen naast zich neerlegt, zie 1 Kor.11:16; 14:36.
- Art.31: Of besluiten al of niet te aanvaarden zijn, wordt beslist door Gods Woord, zie Hand.4:19; 5:29.
- Art.72-80: Er moet kerkelijke tucht toegepast worden, zie Mat.18:15-17; 1 Kor.5:9-13.

Al dit soort bepalingen staan op een lijn met wat in de belijdenisgeschriften vermeld wordt en bedoe- len dan ook recht te doen aan de inhoud van de Bijbel. Dit betekent meteen, dat ze voor ons buiten discussie moeten staan en deel moeten uitmaken van onze innerlijke overtuiging.

b *Bepalingen die een praktische uitwerking bieden van een principe dat regelrecht uit de Bijbel afkom- stig is.* Enkele voorbeelden:

- Art.18: 'De kerken onderhouden een theologische hogeschool voor de opleiding tot de dienst des Woords.' De opdracht hiertoe kunnen we nergens in de Bijbel vinden. Wel kunnen we deze bepa- ling zien als een praktische uitwerking van 2 Tim.2:2. Daar wordt Timoteüs aangespoord om het door hem geleerde over te dragen aan vertrouwde mensen, die in staat zijn weer anderen te onderrichten.
- Talloze artikelen waar sprake is van de classis, partikuliere en generale synode. Uiteraard is ons systeem van kerkverband niet terug te voeren op het NT. Toch is er een aanwijsbare verbinding: De vele bepalingen over classes e.d. moeten we waarderen als een concrete uitwerking van het bijbelse principe dat kerken in verband met elkaar horen te staan (zie bij a).
- Art.53-54: De verschillende ambtsdragers zijn verplicht de belijdenisgeschriften te ondertekenen d.m.v. daarvoor opgestelde formulieren. Een verplichting die in het NT onbekend is, maar duide- lijk in de lijn ligt van het bijbelse principe dat zeker ambtsdragers trouw moeten zijn aan het Woord van God (verg. Gal.1:8-9; Hebr.13:7).
- Art.60: 'Tot het avondmaal van de Here zal de kerkeraad alleen hen toelaten die belijdenis van het geloof naar de gereformeerde leer hebben gedaan.' Wat hier over de taak van de kerkeraad en over het doen van belijdenis wordt gezegd, kunnen we opnieuw niet in het NT terugvinden. Wel wordt in 1 Kor.11:26-29 benadrukt, dat de gemeente als geheel verantwoordelijk is voor de gang van zaken bij het avondmaal. Ook wordt aangegeven, dat de gasten goed moeten beseffen waar ze mee bezig zijn, namelijk dat ze hun verbondenheid vieren met Christus zoals Hij voor hen gestorven is. De genoemde regeling uit art.60 bedoelt daaraan op een praktische manier recht te doen.

Deze en soortgelijke regelingen hebben uiteindelijk geen principiële karakter. Van niemand wordt dan ook verlangd, dat hij ze als een onmisbaar element van z'n geloof beschouwt. Er bestaat zelfs ruimte voor de vraag, of ze in alle opzichten wel zo geslaagd zijn en of andere en mogelijk betere regelingen denkbaar zijn.

Ondertussen mag hierbij niet vergeten worden, dat die al of niet aanvechtbare bepalingen toch maar teruggaan op bijbelse principes die buiten discussie (horen te) staan. Dat geeft uiteraard een fun- damentele beperking aan de manier waarop eventuele kritiek kan worden uitgeoefend.

c *Bepalingen die volledig teruggaan op wat kerkmensen in het kerkelijk leven raadzaam vinden.* Weer een aantal voorbeelden:

- Art.23: Ouderlingen en diakenen moeten periodiek aftreden.
- Art.66: Elke zondag zal de Heidelbergse Catechismus beprekt worden.
- Art.68: Er zullen bepaalde kerkelijke feestdagen in acht worden genomen.
- Art.70: De kerkeraad zal erop toezien, dat huwelijken kerkelijk worden bevestigd.

Van deze bepalingen kun je onmogelijk zeggen, dat ze direkt of indirekt uit de Bijbel gehaald zijn. Ze zijn volledig het resultaat van menselijke besluitvorming. Het staat daarom iedereen vrij hiervan het zijne te denken en te zeggen. In het ene geval vind je misschien, dat er een verstandige regeling is getroffen. In het andere geval kun je het wellicht waarderen, dat er iets vastgelegd is, maar niet wàt er is bepaald. In het derde geval acht je mogelijk, dat er teveel is geregeld en dat het al of niet doen van iets beter aan de plaatselijke kerken overgelaten had kunnen worden. Voor een dergelijke kriti- sche opstelling bestaat op dit punt alle ruimte.

Om alles nog eens samen te vatten: Hoe ver de binding aan kerkordelijke bepalingen gaat, hangt af van de vraag hoe dicht de desbetreffende bepalingen bij de Bijbel staan:

- Bepalingen die regelrecht uit de Bijbel stammen, moeten verheven zijn boven alle kritiek en een onopgeefbaar element vormen van ons geloof.
- Bepalingen die een praktische uitwerking geven van een bijbels principe, mogen gekritiseerd worden, als dat principe maar onaangetast blijft.
- Bepalingen die compleet teruggaan op wat mensen goed vinden, mogen ook compleet gekritiseerd worden.

4.3.3 Loyaal nakomen

Uit het feit dat vele bepalingen uit de kerkorde meer of minder vergaand gekritiseerd mogen worden, zou kunnen worden afgeleid: Dus hoeft je je als kerk slechts aan twee soorten bepalingen te houden: die een bijbels principe verwoorden en die jij persoonlijk heilzaam vindt. Dit is onjuist. Want bedacht moet worden, dat de kerkorde het produkt is van gezamenlijk overleg. In die situatie is dan weer het woord van de apostel Paulus geldig, dat niemand moet doen, alsof Gods Woord van hem is uitgegaan of alleen tot hem is doorgedrongen (1 Kor.14:36). Dat betekent hier heel bepaald dit: Mogelijk vraag je je als kerkeraad of als losse ambtsdrager af, of het bijbelse principe in de kerkorde wel helemaal goed wordt toegepast en of de puur menselijke bepalingen wel zo ideaal zijn. Ondertussen weet je, dat de brede kerkgemeenschap al die verschillende regelingen heeft vastgelegd en dat je dit feit, gelet op 1 Kor.14:36, niet zomaar kunt negeren. Ter wille van de eenheid met de anderen besluit je dan toch het geheel van de kerkorde te aanvaarden.

Als gevolg hiervan beloven de kerken in art.84 van de kerkorde, dat ze zich erop toe zullen leggen de bepalingen van de kerkorde ook ná te leven. De daadwerkelijke verbondenheid met de zusterkerken wordt terecht belangrijker geacht dan eventuele bezwaren tegen allerlei ondergeschikte punten.

Hiermee is het loyaal nakomen van de kerkorde meteen een goddelijke opdracht geworden voor kerkeraden en ambtsdragers. In Ps.15:4 wordt niet voor niets als vereiste van de gelovige vermeld, dat hij z'n beloften nakomt, al is het in z'n nadeel. M.a.w., het mag een feit zijn dat een kerkeraad of een ambtsdrager grote moeite heeft met bepaalde regelingen. Ook kan waar zijn, dat die regelingen geen principiële achtergrond hebben, maar louter ter wille van de praktijk zijn vastgelegd. Dat neemt niet weg: Gelet op de belofte uit art.84 is het een principe, dat die regelingen toch nagekomen worden.

5 De binding aan de Bijbel

5.1 Onderscheiden tussen wat wel en niet evident bijbels is

In het voorafgaande heb ik laten uitkomen, dat gereformeerd uiteindelijk hetzelfde is als bijbels. Niet voor niets spreken we in art.7 van de NGB uit: 'De bijbel drukt op volmaakte wijze uit wat God wil, en aan de mensen wordt er afdoende in geleerd wat ze moeten geloven om gered te worden.' En in art.5 erkennen we: In de Bijbel 'staat alles wat we moeten geloven; buiten de bijbel hebben we geen norm, geen grond en geen voeding voor ons geloof' (citaten uit de NGB-uitgave van Wiegel/Wierenga, Groningen, 1982). Wat is dus onopgeefbaar gereformeerd? Precies hetzelfde als wat klaarblijkelijk bijbels is. Maar daarmee is de beginvraag natuurlijk nog niet afdoende beantwoord. Want wát is dan evident bijbels? Je zou kunnen zeggen: Evident bijbels is alleen wat als leer in de belijdenisgeschriften en in de kerkorde staat. Elke opvatting en elke voorgestane handelwijze die hier buiten valt, heeft slechts een persoonlijk karakter en staat vrij ter discussie.

In deze benadering zit iets aantrekkelijks. Op deze manier hebben we het als kerkmensen zwart op wit staan, wat evident bijbels is ('Lees maar de belijdenis en de kerkorde!'), terwijl meteen duidelijk is dat elke andere opinie vogelvrij is. Toch moet deze benadering afgewezen worden. Want als bijbellezer erkennen we in de Bijbel talloze zaken als zonneklaar, zonder dat ze in de belijdenisgeschriften of de kerkorde vastgelegd zijn. Daarom moeten we de leer van de belijdenisgeschriften en van de kerkorde slechts beschouwen als wat minimaal als evident bijbels te aanvaarden is. Daar buitenom valt dan op nog veel meer te wijzen, wat rechtstreeks uit de Bijbel is af te lezen. Ook die zaken dienen als onopgeefbaar gereformeerd beschouwd te worden. Wat buiten dit evident bijbelse valt, kan slechts gewaardeerd worden als een persoonlijke benadering, waarover altijd gediscussieerd kan worden.

5.2 Voorbeelden van wat wel en niet evident bijbels is

In het nu volgende onderdeel wil ik een aantal onderwerpen aan de orde stellen, die ik telkens onder twee gezichtshoeken zie:

- Onder de ene gezichtshoek valt er een en ander regelrecht uit de Bijbel af te lezen (meestal zonder dat dit in de kerkelijke papieren voorkomt). Dit evident bijbelse hoort tot het onopgeefbaar gereformeerde en moet deel uitmaken van ieders geloof. Deze benaderingswijze wordt steeds met A aangeduid.
- Onder de andere gezichtshoek kan er geen eenduidig resultaat uit de Bijbel afgeleid worden, maar blijken er verschillende verwoordingen mogelijk. Elk daarvan valt daarom buiten het karakteristiek gereformeerde en is voor discussie vatbaar. Ter aanduiding hiervan wordt steeds met B gewerkt.

De onderwerpen met hun twee gezichtspunten zal ik maar heel kort aanduiden. Bij deze gelegenheid is de bedoeling immers niet, over de inhoud van het genoemde een discussie los te maken. M'n opzet is ordening aan te brengen in de vele onderwerpen die onder ons (kunnen) spelen. Dit hopelijk met het resultaat, dat er wat meer duidelijkheid ontstaat over de vraag, wat als gereformeerd vast moet staan en waarover te praten valt.

5.2.1 De dagen uit Gen.1

- A Om allerlei vragen over Gen.1 wat gemakkelijker tot een oplossing te brengen, wordt vaak verondersteld: 'De verdeling van Gods scheppend werk over zes dagen gaat niet terug op feiten, maar is een schema dat achteraf is aangebracht.'
Die benadering is onaanvaardbaar. Allereerst omdat Gen.1 zelf geen enkele aanleiding geeft dat hoofdstuk anders te lezen dan als geschiedenis. Bovendien wordt in Ex.20:4 naar die verdeling van Gods scheppend werk over zes dagen verwezen als een historische werkelijkheid. Bij de uitleg van Gen. 1 moeten we er daarom van uitgaan, dat die dagen een feit waren.
- B Op de vraag hoe we ons die dagen moeten voorstellen, krijgen we géén eenduidig antwoord. Opvallend is namelijk: Al in Gen.1 :5,8 en 13 wordt gesproken over de afwisseling van avond en morgen. Die afwisseling hangt voor ons besef onverbrekkelijk samen met het onder- en opgaan van de zon, maar blijkens Gen.1:14-19 is de zon pas op de viérde dag gaan funktioneren. Dit kan de vraag oproepen, of die eerste drie dagen van dezelfde aard en duur waren als de daarop volgende. Zelfs kan worden gevraagd, of de afwisseling van avond en morgen op de vierde t/m de zesde dag beslist als 3x24 uur moet worden opgevat. Onder gereformeerden is over deze vragen altijd vrij gediskussieerd.

5.2.2 De gegevens uit Gen.3

- A Het is tegenwoordig een wijd verbreide opvatting, dat we in Gen.3 te doen hebben met symbolische gegevens, die niet teruggevoerd kunnen worden op historische realiteiten. Gen.3 zelf brengt ons niet op deze opvatting. Integendeel. Die houdt ons de verschillende gegevens voor als werkelijkheden die in die tijd zintuiglijk waarneembaar waren. Vandaar dat de apostel Paulus naar het verhaalde uit Gen.3 verwijst als vroeger voorgevallen feiten (Rom.5:12 e.v.; 1 Kor.15:21-22, 45-47; 2 Kor.11:3; 1 Tim.2:13-14). Het feitelijke van Gen.3 hoort onder ons dan ook buiten kijf te zijn, zelfs nog afgezien ervan dat de synode van Assen 1926 hierover (nog altijd geldige) uitspraken heeft gedaan.
- B Met het aanvaarden van het feitelijke van Gen. 3 zijn niet meteen alle vragen over dit hoofdstuk beantwoord. Zo valt er te twisten over de vraag, wat precies bedoeld wordt met 'kennis van goed en kwaad' en met 'de mens is geworden als Onzer een'. Hierover zijn verschillende aanvaardbare opvattingen mogelijk.

5.2.3 De verschillen tussen de Evangeliën

- A Het is een feit, dat de Evangeliën in het verhalen van de woorden en daden van Christus grote verschillen vertonen, die door ons vaak moeilijk of zelfs onmogelijk met elkaar in overeenstemming zijn te brengen. Mee op grond hiervan wordt wel gekonkludeerd, dat de Evangeliën soms inderdaad dezelfde voorvallen met behulp van tegenstrijdige feiten weergeven. Het wordt dan ook principieel onjuist gevonden nog te proberen de verschillende feiten met elkaar in harmonie te brengen. In plaats daarvan, zo stelt men dan, moet de bedoeling van elke evangelist met zijn visie onderzocht worden. Hiermee kan onmogelijk ingestemd worden. Niet voor niets heeft Christus zijn apostelen beloofd, dat zijn Geest hen zou bijstaan. Hij zou hen alles te binnen brengen, wat ze van Christus hadden gehoord en gezien, zodat ze betrouwbare oor- en ooggetuigen konden zijn (Joh.14:25-26; 16:13-14; vgl. Hand. 1:21-22; 2 Petr.1:16). Dit gegeven dwingt ons de Evangeliën bij voorbaat als historisch betrouwbaar te aanvaarden, inclusief de details van de gebeurtenissen. Ook gaan we er bij voorbaat van uit, dat bepaalde feiten alleen maar tegenstrijdig met elkaar lijken, zodat het principieel te aanvaarden is dat geprobeerd wordt die feiten kloppend met elkaar te maken.
- B Ondertussen valt het vaak lang niet mee de Evangeliën harmonisch op elkaar te laten aansluiten. Het is daarom ieders goed recht, dat hij voor zijn oplossing van een bepaald probleem reclame maakt, als hij die maar niet uitdraagt als de enige wettige.

5.2.4 Homofilie

- A Ook binnen de gereformeerde gezindte wordt het al meer bepleit, dat het de homofiele mens niet ontzegd mag worden, dat hij z'n aanleg in daden omzet. Tegelijk wordt op grond van Gen.2:18-24 vaak wel erkend, dat homoseksuele praktijken strijdig zijn met Gods oorspronkelijke opzet: 'Maar ja, sinds Adams ontrouw moeten we ons wel bij meer gebrokenheid neerleggen. Dat laatste is natuurlijk waar, met deze beperking dat Gods gebod onaangetaast blijft. En dat is nu juist het punt. In Gen.2 wordt inderdaad Gods oorspronkelijke opzet vermeld met seksualiteit, het verschillend zijn van man en vrouw. Maar Gods opzet betekent voor ons meteen een bevel: Nu Hij het in het begin bedoeld heeft, dat de volledige beleving van seksualiteit plaats zou vinden binnen de relatie van een elkaar trouwe man en vrouw, mogen wij van onze kant die beleving niet meer van die relatie loskoppelen. Zo valt al in Gen.2 de beslissing, dat homoseksuele praktijken niet goedgepraat kunnen worden. In de lijn hiervan liggen de verschillende opzettelijke verboden van homoseksualiteit (zie bijv. Rom.1:26-27).
- B Over allerlei bijkomende onderwerpen op dit gebied valt te praten. Soms wordt bijv. gesteld: 'Alleen al als je je seksueel áángetrokken voelt tot iemand van de eigen sekse, sta je schuldig tegenover God.' Een ander ziet in dit zich-seksueel-aangetrokken-voelen geen kwaad, zolang maar niet overgegaan wordt tot bepaalde fantasieën en daden.

5.2.5 De vrouw en het ambt in de kerk

- A Praktisch overal in de christenheid is de vrouw toegelaten tot het ambt in de kerk. Meestal wordt daarbij erkend, dat deze handelwijze niet zomaar valt te verenigen met wat de apostel Paulus zegt in bijv. 1 Kor.14:34-35 en 1 Tim.2:11-12. Maar men heeft zich van Paulus af kunnen maken door op dit punt zijn uitspraken tijd- of cultuurgebonden te verklaren.

Natuurlijk moet met de mogelijkheid gerekend worden, dat bepaalde bijbelse uitspraken mee bepaald zijn door de tijd waarin ze zijn gedaan. Tegelijk kunnen we er niet onderuit vast te stellen, dat Paulus in 1 Kor.11:3,8-9 en 1 Tim.2:13-14 de verschillende positie van man en vrouw baseert op de gang van zaken bij hun wording in Gen.1-2 en bij hun ontrouw in Gen. 3. Dit maakt het onmogelijk z'n uitspraken op dit punt als 'uit de tijd' opzij te schuiven.

- B Het bovenstaande geeft ons niet meteen uitslag over de kwestie, welke concrete gevolgen Paulus' nog-altijd-geldige uitspraken hebben voor ons kerkelijk leven. In de genoemde teksten wordt nu eenmaal niet met zoveel woorden gezegd: 'Dus mogen vrouwen niet meedoen met het kiezen van ambtsdragers en helemaal niet op tal staan voor welk kerkelijk ambt dan ook.' Tot nu toe is dat onze konklusie geweest. Maar er valt over te twisten, of die konklusie in àl haar onderdelen juist is.

5.2.6 De betekenis van de kerk

A Soms wordt beweerd: 'Na je leven wordt heus niet van je gevraagd, van welke kerk je lid bent geweest.' Dat is natuurlijk onzin, alleen al gelet op het feit dat we te zijner tijd zelfs van elk nutteloos woord van ons rekenschap moeten afleggen (Mat.12:36). Dan is het zeker van belang bij welke gemeenschap van gelovigen we ons hebben aangesloten. Uiteindelijk horen we immers daar te zijn, waar recht wordt gedaan aan Christus' Woord en Geest.

B Als praktische toepassing van het bovengenoemde principe heeft ieder van ons gekozen voor een plaatselijke gereformeerd-vrijgemaakte kerk. Maar daarmee hebben we niet uitgesproken, dat buiten de geref.-vrijg. kerken Gods Woord en Geest niet werkzaam zijn en dat daar niets christelijks gevonden wordt. Dat kunnen we ook niet uitspreken, omdat het in de praktijk telkens weer blijkt hoeveel invloed Christus door zijn Woord en Geest buiten onze kerkgemeenschap heeft. Een verkeerde kerkkeuze heeft kennelijk lang niet altijd een negatief effect op alle andere aspecten van het christen-zijn. Met dit feit kan heel verschillend gewerkt worden, - natuurlijk ervan uitgaande dat we onderwijl vast blijven houden aan (onze toepassing van) het bij A vermelde principe. Er zijn in elk geval drie modellen:

- De een ziet de kerkkeuze van zo allesbeheersende betekenis, dat hij (als in meer of mindere mate principiële zaken aan de orde zijn) uitsluitend met mede-kerkleden wil samenwerken. Daarom kiest hij op maatschappelijk, politiek en onderwijs-gebied telkens voor kerkelijk gebonden organisaties.
- De ander is zo blij met de invloed van Christus' Woord en Geest buiten de eigen kerkgemeenschap, dat hij zich over verkeerde kerkkeuzes heenzet en op basis van verder-wel-bestaande geloofseenheid ook niet gereformeerd-vrijgemaakten in de samenwerking betreft.
- Een derde zoekt een tussenweg, doordat hij bij voorkeur voor kerkelijk gebonden organisaties kiest, terwijl hij, als het niet langer technisch haalbaar is, zonder meer een bredere samenwerking aanvaardbaar vindt.

Geen van deze drie modellen kunnen we als de enig wettige regelrecht uit de Bijbel halen. Het ene model mag dan ook niet als het karakteristiek gereformeerde naar voren worden geschoven ten koste van de beide andere. Er kan verschillend over gedacht worden, hoe we onze kerkelijke opstelling verder in ons leven moeten uitwerken.

5.2.7 Kerkelijke tucht

A In overeenstemming met de Bijbel wordt in de belijdenisgeschriften en de kerkorde er de noodzaak van benadrukt, dat in de kerk tucht wordt toegepast. Apert onbijbelse opvattingen en gedragingen mogen niet toegestaan worden. Dat heeft betekenis voor:

- De plaatselijke verhoudingen: Wie afwijkt van het evident bijbelse moet bij het avondmaal vandaan gehouden worden.
- De landelijke verhoudingen: Een plaatselijke gemeente die de tucht in gehoorzaamheid aan de Bijbel toepast, kan onmogelijk kerkelijk verbonden zijn met gemeenten die de tucht niét toepassen of in elk geval ruim baan geven aan mensen met onbijbelse opvattingen en gedragingen. Op die manier wordt landelijk aan de waarheid en de leugen een gelijkwaardige plaats gegeven, wat in strijd is met het wezen van de kerk als geloofseenheid.

B Uitgaande van het bijbelse principe dat er tucht toegepast dient te worden, blijven er altijd vragen wanneer en hoe dit moet gebeuren. Niet alles wat afkeurenswaard is, is ernstig genoeg om daarop de tucht toe te passen. Ook het tempo waarin de verschillende fasen van de tucht elkaar moeten opvolgen, is vaak niet duidelijk aan te geven. Discussie daarover is altijd mogelijk.

5.2.8 De zang in de kerkdienst

A Vóór de reformatie werd er tijdens samenkomsten van de gemeente haast uitsluitend in het latijn, door koren en meerstemmig gezongen. Als gevolg hiervan zweeg de gemeente nagenoeg geheel, terwijl de inhoud van het gezongene door de taal en de melodie-behandeling onverstaaanbaar was. Met deze praktijk hebben de reformatoren gebroken. Gelet op gegevens als 1 Kor.14:9-12 en Kol.3:16 hebben zij als bijbelse principes voor de muzikale kant van de eredienst vastgesteld: Er moet door de gemeente gezongen worden,

- in de volkstaal, en:
- met een melodie-behandeling, waarbij de tekst verstaanbaar blijft.

Deze evident bijbelse uitgangspunten dienen buiten discussie te staan.

- B Tot nu toe zijn de bovengenoemde uitgangspunten onder ons zo toegepast, dat uitsluitend de gemeente als geheel zingt en dit enkel eenstemmig. Met handhaving van de principes van A zijn er toch meer muzikale mogelijkheden. Zo kan bepleit worden, dat in refrein en beurtzang wordt gezongen, dat er een tweede of derde stem wordt toegevoegd, en dat er ter afwisseling of versterking met een koor gewerkt wordt. Een dergelijk pleidooi moet gehouden kunnen worden, zonder dat bij anderen het wantrouwen ontstaat dat de klassiek gereformeerde lijn wordt verlaten.

5.2.9 Sabbat en zondag

- A Onder ons wordt vaak heel verschillend aangekeken tegen de vraag welke activiteiten al of niet op de zondag geoorloofd zijn. De manier waarop de een de zondag doorbrengt kan daarom wel eens spanningen oproepen bij de ander, die er een heel eigen besteding van deze dag voorstaat. Onder tusschen wordt door alle gereformeerden aanvaard wat Zondag 38 van de HC over de geldigheid van het vierde gebod naar voren brengt. Die haalt namelijk dit naar voren als de blijvende betekenis van het gebod over de sabbat:

- Je moet alle dagen van de week staken wat God verbiedt en dus Gods Geest in je bezig laten zijn.
- Je moet tijd vrij maken voor de eigen kerkdiensten; vooral 's zondags moet je trouw met Gods gemeente samenkomen.

- B Gereformeerden zijn het er dus over eens, dat het vierde gebod in elk geval in de bovengenoemde zin nog altijd geldig is. Alleen verschillen ze (al eeuwenlang!) van mening over de vraag, hoe ver de geldigheid van de letterlijke tekst gaat. Dat komt doordat men geen gelijke visie heeft op de betekenis en reikwijdte van Gen.2:3. Ook geeft men een verschillende uitleg van Paulus' uitspraak, dat de sabbat tot de schaduwen behoort, die hun tijd hebben gehad met de komst van Christus (Kol.2:16-17). Om me tot de laatste tekst te beperken:

- De één laat die alleen slaan op de bepaling van het vierde gebod dat op de zevende dag gerust moet worden alsook op de bepalingen die later aan het vierde gebod zijn toegevoegd (bijv. Ex.35:3; Num.15:32-35). Voor de rest acht hij de letterlijke tekst van het vierde gebod nog altijd geldig. Binnen deze opvatting is de sabbat door Christus' opstaan op de eerste dag van de week verplaatst naar de zondag. Als gevolg hiervan wordt de vrije zondag als de nieuwtestamentische sabbat beschouwd en het vieren hiervan als een goddelijk gebod.
- De ander laat de genoemde tekst niet alleen slaan op de bepalingen die later aan het vierde gebod zijn toegevoegd, maar op de hele letterlijke tekst van dit gebod zelf. Binnen deze opvatting is er geen sprake meer van een verplichte rustdag. Als resultaat hiervan wordt de vrije zondag alleen bij wijze van spraken de nieuwtestamentische sabbat genoemd en het vieren ervan een menselijke inzetting.

Tot zover twee uitersten over de kwestie sabbat-zondag. Geen van beide opvattingen is helemaal sluitend te krijgen en kan daarom als evident bijbels aan de ander opgelegd worden. In het verlengde hiervan moeten we het dan ook van elkaar aanvaarden, dat we niet eensluidend denken over de besteding van de zondag, - zolang royaal voldaan wordt aan het bij A genoemde.

5.2.10 Geen neutraal terrein

- A Christus is onze hoogste koning en Hij eist ons helemaal op. Daarom kunnen we in ons leven nooit op een bepaald punt een neutraal terrein reserveren, waar we Christus buiten houden. Zijn geboden hebben geldigheid voor alle gebieden van ons leven. Dat betekent meteen: We kunnen geen deel uitmaken van (georganiseerde) groepen die van ons verlangen dat we instemmen met opvattingen of dat we komen tot daden, die strijdig zijn met de toewijding aan Christus' Woord (verg. Ps.1:1-2).

- B Als toepassing van het bij A genoemde bijbelse principe hebben de geref. kerken in de dertiger jaren verklaard, dat het lidmaatschap van o.a. de NSB (die op één lijn zat met Hitler) en het kerklidmaatschap onverenigbaar waren. Waarom dit werd verklaard? Eenvoudigweg omdat het probleem speelde: Er sloten zich gereformeerden bij de NSB aan en het bleek dat ze daardoor tot onchristelijke opvattingen en gedragingen kwamen. Ondertussen wil dit niet zeggen, dat elke niet-christelijke groepering tot verboden gebied verklaard moet worden. Het is denkbaar, dat met ongelovigen samengewerkt wordt om een gemeenschappelijk doel na te streven, als maar niet tekortgedaan wordt aan de toewijding aan Christus' Woord. Alleen zal de een hier meer mogelijkheden zien dan de ander. Maar dit verschil mag er niet toe brengen, dat men gaat twijfelen aan elkaars gereformeerd-zijn.

5.2.11 De verhoudingen binnen het huwelijk

- A Tegenwoordig wordt uiterst kritisch naar het huwelijk gekeken. Vaak wordt het alleen maar als een maatschappelijk instituut beschouwd, waarbinnen onvermijdelijk alleen de man tot ontplooiing komt. Gepleit wordt daarom voor de bevrijding van de vrouw en voor haar recht ook tot ontplooiing te komen, meer of minder onafhankelijk van haar man. De Bijbel spreekt anders. Die beschrijft het huwelijk als een door God gewilde instelling, waarbinnen man en vrouw elkaar van dienst horen te zijn. Verder geldt, dat man en vrouw op het beslissende punt, de relatie tot God, volledig gelijkwaardig zijn (Gal.3:26-28). Tegelijk benadrukt Paulus, dat man en vrouw tegenover elkaar een verschillende positie hebben, in die zin dat de man leiding geeft en dat z'n vrouw hem volgt (1 Kor.11:3; Ef.5:22-24). Tenslotte komt duidelijk uit, dat het bezig zijn met de eigen kinderen allereerst op de weg van de vrouw ligt (verg. 1 Tim.2:15; Jes.49:15).

- B Ondertussen is het een feit, dat aan het huwelijk zoals dat in de praktijk onder ons funktioneert, veel cultuur- en persoonsgebonden elementen zitten. Elke tijd (en tot op zekere hoogte ook elk echtpaar) geeft een eigen vulling aan de bijbelse principes.

Door christenen kan daarom verschillend geantwoord worden op vragen als: 'Hóe moeten we elkaar metterdaad van dienst zijn? Op welke manier moet de verschillende positie van man en vrouw uitkomen? En hoe geeft de vrouw vorm aan haar eerste taak, die tegenover haar kinderen?' Dat de antwoorden hierop onder ons uiteenlopen, is uiteindelijk een probleemloze zaak, waarbij niets evident bijbels in het geding is.

5.2.12 *Televisie, bioskoop en theater*

A Nog altijd is de vraag aan de orde, of televisie-kijken alsook bioskoop- en theaterbezoek toelaatbaar zijn voor een gereformeerde. Vóór hierop antwoord gegeven kan worden, moet vastgesteld worden wat in dit verband de in geding zijnde bijbelse principes zijn. O.a. kunnen deze twee genoemd worden: Allereerst is het onaanvaardbaar films en toneelstukken bij te wonen, waarin Gods naam op de een of andere manier door het slijk wordt gehaald. Want alleen al door ons (blijven) kijken/luisteren, maken we ons ook zelf schuldig aan overtreding van het derde gebod. Door het bijwonen van een film of een toneelstuk mogen we evenmin het zevende gebod overtreden, waarin staat dat we ons o.a. ver moeten houden van wat ons tot onzedelijkheid kan verleiden.

B Met de bijbelse principes als uitgangspunt kan een christen de tv, bioskoop en theater op twee manieren benaderen:

- Hij kan stellen: Het gros van de films en toneelstukken is voor een christen onaanvaardbaar. Daarom kunnen we ons het beste helemaal afzijdig houden, om ons op geen enkele manier aan het gevaar van vergiftiging bloot te stellen. Dus geen tv in huis en niet naar bioskoop en theater.
- Hij kan ook zeggen: Behalve heel veel rommel is er gelukkig ook nog wel wat goeds te genieten. Met enig beleid pik ik dat goede eruit en maak dat dienstbaar aan (de ontspanning voor) m'n taak. Dus gerust tv in huis en naar bioskoop en theater, als dit maar welbewust gebeurt, in trouw aan Gods duidelijke geboden.

Voor elk van beide benaderingen valt een en ander te zeggen. We moeten elkaar dan ook voluit als gereformeerd aanvaarden, al geven we aan een verschillende benadering de voorkeur.

5.3 Gronden om zaken als evident bijbels aan te duiden

In 5.2 zijn dus een twaalftal onderwerpen telkens onder twee gezichtshoeken gezien (ik herhaal hiermee de woorden uit het begin van 5.2):

A Onder de ene gezichtshoek viel er een en ander regelrecht uit de Bijbel af te lezen. Dit evident bijbelse hoort daarom tot het onopgeefbaar gereformeerde.

B Onder de andere gezichtshoek kon er geen eenduidig resultaat uit de Bijbel worden afgeleid, maar bleken er verschillende verwoordingen mogelijk. Elk daarvan is daarom voor discussie vatbaar.

5.3.1 *Eerste grond*

De vraag is nu: Op grond waarvan is het ene tot de A-reeks gerekend en het andere tot de B-reeks? Was dit onderscheid willekeurig, alleen op m'n eigen gezag aangebracht, dan zou de A-reeks (om me nu hiertoe te beperken) een verzameling zijn van puur persoonlijke overtuigingen, dus van wat ik als onopgeefbaar gereformeerd zie. Daarmee zou de A-reeks in feite hetzelfde karakter krijgen als de B-reeks, die immers opinies bevat, waarover te discussiëren valt. Als gevolg hiervan zou heel hoofdstuk 5 van m'n verhaal onmogelijk worden en zou het karakteristiek gereformeerde zich beperken tot de leer van de belijdenisgeschriften en van de kerkorde.

Maar deze benadering heb ik in 5.1 al afgewezen. Vandaar dat ik het in 5.1 en 5.2 niet, subjectief gekleurd, heb over 'wat ik evident bijbels vind', maar over 'wat evident bijbels is'. Met andere woorden, ik ben ervan overtuigd, dat we het met ons allen eens (behoren te) zijn over de juistheid van de A-reeks: daarin is niets teveel gezegd. (Of er misschien te weinig in is gezegd, m.a.w. of in de B-reeks wellicht teveel is opgenomen, komt in 5.4 aan de orde).

Zo blijft de vraag overeind: Op basis waarvan erkennen we, buiten de belijdenis om, talloze zaken in de Bijbel als zonneklaar? Hierop moet allereerst dit geantwoord worden: We aanvaarden met ons allen allerlei zaken als evident bijbels, omdat zij zich als zodanig aan ons opdringen. Al bijbellezend kunnen we er samen niet onderuit de strekking van een en ander te konstateren. Het staat er zo duidelijk, dat we er niet overheen kunnen lezen.

5.3.2 *Tweede grond*

Met het bij 5.3.1 vermelde antwoord kan ik niet volstaan. Want het gebeurt, dat bijbellezers zich af (proberen te) maken van wat voor zichzelf spreekt. In 5.2.2 wees ik er al op, dat de gegevens van Gen.3 vaak symbolisch opgevat worden. Illustratief in dit verband is ook, dat vele bijbellezers Christus' opstaan uit het graf niet als een feit willen erkennen, maar eveneens symbolisch willen duiden. Moeten we uit het bestaan van deze benadering ten aanzien van Gen.3 en van Christus' levendwording concluderen: 'Dus zijn de bijbelse gegevens hierover voor meerdere uitleg vatbaar en mag niet één bepaalde uitleg als de karakteristiek gereformeerde aan anderen opgelegd worden?' Zo wordt het buiten onze kerkgemeenschap wel verdedigd. Ten onrechte. Het punt is namelijk niet, dat de genoemde bijbelgedeelten voor misverstand vatbaar zijn, maar bij de bijbellézer ontbreekt er iets: het zonder reserve geloven. Daar bedoel ik dan dit mee: dat er een levende betrekking met Christus bestaat en dat zonder voorbehoud de Bijbel aanvaard wordt zoals die zichzelf geeft, als Gods Woord via mensen tot mensen. Daarmee wil ik niet zeggen, dat de Bijbel alleen voor hen die zonder reserve geloven een open boek is. Veel in de Bijbel staat er zo onmiskenbaar, dat zelfs ongelovigen daar oog voor kunnen hebben.

De problemen komen, als men de Bijbel wel als gezaghebbend wil aanvaarden maar daarbij een slag om de arm houdt, bijv. doordat men de Bijbel als een menselijk-beperkt boek ziet, als een bundel ideeën over en ervaringen met God. In dat geval wordt zomaar moeilijk gedaan over wat er duidelijk staat.

Op deze manier zijn we meteen in staat ons antwoord te verfijnen, op basis waarvan we talloze zaken in de Bijbel met ons allen als zonneklaar erkennen: Omdat ze zich als evident aan ons opdringen (5.3.1) èn omdat we er door ons geloof niet onderuit kunnen en willen die zich-als-evident-opdringende zaken als zodanig te aanvaarden.

5.3.3 Derde grond

Ook met het bovengenoemde zijn we er nog niet. Er moet namelijk op twee omstandigheden gewezen worden:

- a Enerzijds worden door ons bepaalde zaken niet meer als evident bijbels aanvaard, terwijl ze vroeger wel als zodanig werden gewaardeerd. Een drietal voorbeelden:
 - In de Middeleeuwen zijn de mensen met de leus 'God wil het' opgeroepen om mee te doen met kruistochten ter bevrijding van 'Het heilige land'. Nu kunnen we daar principieel geen goed woord voor over hebben.
 - Eeuwenlang is slavernij verdedigd met een beroep op de Bijbel. Verwezen werd bijv. naar de geschiedenis van Cham in Gen.9:21-27 en naar Paulus' uitspraken over de verhoudingen tussen heer en slaaf. Tegenwoordig wordt de verwijzing naar Gen.9 als niet terzake beschouwd, terwijl Paulus' uitspraken juist gezien worden als dynamiet onder het instituut slavernij.
 - In de vijftiger en zestiger jaren is binnen onze kerken herhaaldelijk principieel verzet aangetekend tegen de AOW en de ABW. Die zouden de eer van Christus' kerk aantasten, omdat die haar beroofden van een van haar eerste taken: het zorgdragen voor kerkmensen in financiële nood. Uit deze vergaande typeringen blijkt, dat men de strijd tegen de AOW en later de ABW vond vallen binnen de grenzen van het blijvend gereformeerde. De laatste tijd is alle verzet weggeëbd en wordt ook onder ons dankbaar gebruik gemaakt van de genoemde wetten.
- b Anderzijds worden bepaalde zaken lange tijd niet, maar op een gegeven moment wel als evident bijbels aanvaard. Weer drie voorbeelden:
 - Veel van de leer van de belijdenisgeschriften werd aanvankelijk door slechts weinige individuen en soms ook nog aarzelend uitgedragen. Maar al meer mensen lieten zich overtuigen, zodat we de leer van de belijdenisgeschriften nu als karakteristiek gereformeerd aanduiden.
 - Lange tijd heeft men het mee op grond van Joz.10:12 als een kwestie van geloof gezien te aanvaarden, dat de zon om de aarde draait. Nu vindt geen bijbellezer het meer bezwaarlijk de astronomie bij te vallen, dat, juist omgekeerd, de aarde om de zon draait. Want het is onder gereformeerden algemeen aanvaard, dat de Bijbel in Joz.10 en elders de taal van de gewone waarneming spreekt. Niet voor niets hebben ook wij het nog altijd over zonsopgang en zonsondergang, want zo zien we het.
 - Voor ons is het vanzelfsprekend, dat elke christen zelf de Bijbel moet (kunnen) lezen. Toch is deze stelling eeuwenlang onbekend geweest. En als die al werd voorgestaan, stuitte die op het verzet van Rome. Toch groeide men toe naar de waarheid van deze stelling. En zo is het vanaf de 16de eeuw gekomen, dat elk protestants gezin een eigen bijbel heeft. Heel opmerkelijk: Een stelling die niet eens regelrecht uit de Bijbel gehaald is, is nu toch gaan horen tot de evident bijbelse principes.

Dit zijn veelzeggende ontwikkelingen, en dat onder kerkmensen die onvoorwaardelijk de Bijbel (willen) aanvaarden als Gods eigen Woord. Daardoor komt onontwikkbaar de vraag naar voren: Hoe komt het, dat kerkmensen in de ene tijd iets als zonneklaar bijbels aanvaarden en in een andere tijd daar niets van moeten hebben? En wat is dat, dat bepaalde benaderingen eerst volledig ontbreken en daarna vanzelfsprekend worden gevonden?

Ik denk dat op deze vragen geen gemakkelijk antwoord valt te geven. Natuurlijk, we kunnen ons ervan afmaken door te stellen dat men vroeger op bepaalde punten veel te lichtvaardig met de Bijbel omgesprongen en/of dat men vroeger de Bijbel vaak veel te vooringenomen las. Op zichzelf zal dat waar zijn. Maar dan blijft onbeantwoord, waarin de óorzaak ligt van een dergelijke verkeerde omgang met de Bijbel. Het is aannemelijk te veronderstellen, dat de cultuur waarin kerkmensen leven, belemmerend kan inwerken op hun verstaan van bepaalde elementen uit de Bijbel. Twee voorbeelden:

- Bij a wees ik erop, hoe onder ons de AOW en de ABW aanvankelijk op principiële gronden verworpen werden. Heel begrijpelijk en veelszins ook te billijken, gelet op het kulturele verband waarin die wetten oorspronkelijk thuishoorden. Ze zijn immers aantoonbaar het produkt van de socialistische visie op de staat en het volk.
- Bij b stelde ik, dat het lang buiten het gezichtsveld van de kerk heeft gelegen, dat elk kerklid zelf de Bijbel moet (kunnen) lezen. Ook hier kan weer op een bepaalde omstandigheid gewezen worden, die een en ander begrijpelijk maakt. Het volledig in praktijk brengen van die stelling is namelijk lang onhaalbaar geweest: Velen konden niet lezen, terwijl boeken veel te duur waren voor de gewone man.

En zo kunnen er meer voorbeelden van genoemd worden, dat de tijd waarin christenen leven een bepaalde invloed heeft op hun inzicht in een bepaalde zaak. Ik formuleer het opzettelijk voorzichtig, want het is een feit, dat het inzicht dat kerkmensen in de Bijbel hebben, beslist niet behéérst wordt door de omstandigheden waarin ze leven. Er is in de loop van de kerkgeschiedenis op talloze belangrijke punten altijd een behoorlijke continuïteit in het geloven geweest. Hierdoor herkennen wij, gereformeerd-vrijgemaakte kerkmensen uit 1983, in Augustinus van zo'n 1600 jaar geleden en in Calvijn van ruim 400 jaar terug onze geloofsgenoten.

Tegelijk is waar, dat we op verschillende punten opvattingen van mannen als Augustinus en Calvijn vervangen hebben door andere, bijbels meer verantwoorde (bijv. op het gebied van seksualiteit). Ook zijn we bepaalde stellingen als onopgeefbaar gereformeerd gaan aanvaarden, waarvan zij nauwelijks of geen weet hadden (bijv. de benadering van Joz.10:12).

Hoe is dat allemaal te verklaren? Het is nu duidelijk, dat we niet simpelweg kunnen zeggen: De desbetreffende zaken dringen zich als zonneklaar aan ons allen op (5.3.1) en door ons geloof móeten we die zich-als-evident-opdringende zaken ook wel als zodanig aanvaarden (5.3.2). Hieraan moet nog een derde element toegevoegd worden: het werk van de Heilige Geest. Daaraan is het te danken, dat ons inzicht in de Bijbel niet volledig afhankelijk is van de cultuur waar we deel van uitmaken. Het is ook door de invloed van de Geest, dat we als kerk telkens bijgesteld worden in het lezen van de Bijbel. Daardoor komt het voor, dat we in de loop van de tijd ergens voor het eerst oog voor krijgen of een beter zicht op iets ontvangen.

5.3.4 Konklusie

Waarom erkennen we met ons allen dus talloze zaken (zoals die uit de A-reeks van 5.2) als evident bijbels?

- Omdat die zaken zich bij ons bijbellezen als zonneklaar aan ons allen opdringen,
- of omdat die zaken zich door de invloed van de Geest als zonneklaar aan ons allen zijn gáán opdringen,
- en omdat we door ons geloof aan de Bijbel als Gods eigen Woord er met ons allen niet onderuit kunnen en willen die zich-als-evident-opdringende zaken als zodanig te aanvaarden.

Door deze formuleringen scherm ik me af tegen:

- Relativisme.* Het zou kunnen gebeuren, dat iemand voornamelijk oog heeft voor de veranderingen die na verloop van tijd telkens zijn opgetreden in het verstaan van de Bijbel. Dan is hij er onvermijdelijk toe geneigd te schamperen op christenen: 'De ene eeuw geloven ze dit en de andere eeuw dat. Nou, zoek het maar uit.' Hiertegenover houden wij eraan vast: Ondanks alle wisseling in het inzicht dat we in de Bijbel, Gods Woord, hebben, is en blijft dat Woord een licht op ons pad (Ps.119:105). Al bijbellezend, alsook beïnvloed door Gods Geest en geleid door ons geloof doet zich zoveel als zonneklaar aan ons voor, dat we er in allerlei opzicht, de eeuwen door hetzelfde afdoende houvast aan hebben.
- Verstarring.* Wat ik in de A-reeks vermeld heb, heb ik getypeerd als onopgeefbaar gereformeerd, wat niet ter discussie staat. Daaruit zou gekonkludeerd kunnen worden: 'Dus mag dat evident bijbelse onder geen enkele omstandigheid ooit aangevochten worden.' Een dergelijke konklusie gaat te ver: Blijkens de kerkgeschiedenis is het altijd mogelijk, dat er door de invloed van de Geest een ander, beter inzicht groeit. Voor die mogelijkheid mogen we ons nooit bij voorbaat afsluiten. Daarmee bedoel ik beslist niet de inzichten uit de A-reeks van 5.2 toch weer voor discussie vrij te geven. Inzichten die tot nu toe algemeen als evident bijbels worden aanvaard, mogen slechts gekritiseerd worden onder bepaalde voorwaarden (zie daarvoor 5.6.2). Maar hoe beperkt en welomschreven ook, een zekere ruimte voor verandering ten aanzien van het evident bijbelse moet openblijven. Met dit bescheiden voorbehoud kan ik er in het vervolg mee doorgaan de inzichten uit de A-reeks van 5.2 als evident bijbels aan te duiden.

5.4 Ervoor oppassen iets te snel evident bijbels te noemen

In 5.3.1 heb ik als m'n overtuiging uitgesproken, dat we het met ons allen eens (behoren te) zijn over de juistheid van de A-reeks: daarin is niets teveel gezegd. Nu dan de vraag, of in de B-reeks wellicht benaderingen zijn opgenomen, die in de A-reeks thuishoren. Minder formeel geformuleerd: Stel ik misschien opvattingen ter discussie, die onder ons buiten discussie horen te staan? Ongetwijfeld zal dat door sommigen zo gevonden worden. Daarom is het goed vast te stellen: Op grond waarvan reken ik inzichten tot de B-reeks, waarover te praten valt? Gelet op het voorafgaande is daar een vrij kort antwoord op te geven. Van geen van de genoemde inzichten kun je zeggen:

- dat die zich bij het bijbellezen als zonneklaar aan ons allen opdringt (is gaan opdringen); en
- dat we door ons geloof aan de Bijbel als Gods eigen Woord dat inzicht wel samen als evident bijbels móeten aanvaarden.

Allereerst is het een feit, dat de verschillende benaderingen uit de B-reeks van 5.2 onder ons naast elkaar voorkomen. Ook is waar, dat geen van die benaderingen met behulp van bijbelse argumenten helemaal rond te krijgen is als de enige juiste. In confrontatie met de Bijbel moeten we zeggen, dat we ons in de B-reeks steeds op het niveau bevinden van: 'Ik vind...', of: 'Volgens mij...'. Uiteraard zal ieder zijn benadering het meest in de lijn van de Bijbel achten. Daar is niets op tegen. Maar dat geeft iemand nog niet het recht, dat hij z'n persoonlijke opinie als de enige, echt-gereformeerde benadering buiten discussie plaatst. Toch kan dat zomaar gebeuren. Ten onrechte, maar wel begrijpelijk. Want hoe gaat het vaak: Als je op een bepaald punt, als konsekwentie van een bijbels principe, een eigen mening gevormd hebt, gaat die mening al meer deel uitmaken van je persoonlijk geloof. En het duurt maar even, of die mening van je acht je net zo evident bijbels en onopgeefbaar gereformeerd als wat in bijv. de belijdenisgeschriften staat.

Hoe verklaarbaar ook, een dergelijke gelijkschakeling is een bedenkelijke aangelegenheid. Want hiermee gaat onvermijdelijk gepaard, dat men tot het wezen van de kerk niet slechts geloofseenheid rekent, maar zelfs denkeenheid. En daar is een heel duidelijk verschil tussen:

- Met geloofseenheid wordt onder gereformeerden immers dit bedoeld, dat je je samen één weet door je band met Christus en wel op basis van de leer van de belijdenisgeschriften en op basis van het verdere evidente in de Bijbel.

- Door de term denkeenheid daarentegen wordt aangegeven, dat de betrokkenen één met elkaar zijn doordat ze over van alles en nog wat dezelfde mening hebben, niet alleen over evident bijbelse zaken, maar evengoed over allerlei afgeleide onderwerpen. Ziet men, wellicht onbewust, de kerk als denkeenheid, dan is hiermee verbonden dat men de eigen persoonlijke uitwerking van het bijbelse op één lijn plaatst met het bijbelse zelf. Dit heeft fatale gevolgen, en wel voor:

- 1 De desbetreffende persoon zelf. Die kan zich alleen maar wantrouwend, zo niet angstig opstellen tegenover meningen die afwijken van de eigen opinie. Zulke afwijkende meningen ziet men als een aantasting van het gemeenschappelijke geloof. Als gevolg hiervan verstart men in z'n denken en voelen. Men weigert te overwegen, of de eigen opinie misschien bijgesteld of zelfs vervangen moet worden. In plaats daarvan herhaalt men simpelweg de oude vertrouwde klanken.
- 2 De onderlinge verhoudingen. Wie de kerk als denkeenheid ziet, móet wel in 't geweer komen tegen elke afwijkende opinie. Die wordt dan als leugen aangeduid tegenover de eigen opinie als waarheid. Vandaar dat onder ons de discussies soms zo fel zijn en dat er nog al eens zware woorden worden gebruikt, als zou de ander het karakteristiek gereformeerde prijsgeven. Laat ik het heel duidelijk stellen: Een dergelijke benadering is in wezen sektarisch. Want op dit moment zijn onder ons (nog) geen evident bijbelse zaken aan de orde (de leer van de belijdenisgeschriften en de A-reeks van 5.2), maar slechts daaruit afgeleide onderwerpen, die altijd vatbaar zijn voor discussie (de B-reeks van 5.2).
- 3 De werfkracht van de kerk. Als de A- en de B-reeks van 5.2 door elkaar gehutseld worden, wordt de aantrekkingskracht van de kerk behoorlijk aangetast. Want vele mensen van buiten de geref.-vrijg. kerken kunnen er wel warm voor lopen, dat onder ons het evident bijbelse, het karakteristiek gereformeerde onaantast overeind blijft. Maar ze hebben er moeite mee, dat soms ook allerlei afgeleide zaken met loodzware argumenten als onopgeefbaar gereformeerd worden aangediend. Natuurlijk is deze moeite geen afdoende reden om zich afzijdig te houden van onze kerken. Maar dat die moeite soms door ons wordt opgeroepen, is een kwalijke zaak.
- 4 De geloofwaardigheid van de kerk. Het klinkt natuurlijk heel ferm, als in een bepaalde tijd bepaalde persoonlijke opinies als evident bijbels worden betiteld. Maar het is bijzonder pijnlijk, als zulke taal een tijd later ingetrokken moet worden, omdat die zogenaamd evident bijbelse zaken menselijk beperkt of zelfs aanvechtbaar blijken te zijn. In a van 5.3.3 heb ik daarvan drie voorbeelden gegeven. Wat moeten de jongeren binnen de kerk alsook de buitenwacht hier niet van denken? Het ene moment wil God volgens de kerkmensen dit en het volgende moment het tegenovergestelde. Toegegeven, de genoemde voorbeelden maken duidelijk, dat een dergelijke verandering van inzicht in het evident bijbelse nooit helemaal te voorkomen is. Dat moet ons dan wel extra aansporen om er heel terughoudend in te zijn iets als onmiskenbaar bijbels te waarderen. Op die manier lopen we minder gevaar, dat we grote woorden later weer moeten inslikken. Een dergelijke aantasting van de geloofwaardigheid van de kerk moet zoveel mogelijk voorkomen worden.

Tot zover over de fatale gevolgen ervan, als kerkmensen iets voor evident bijbels, onopgeefbaar gereformeerd uitgeven, wat in werkelijkheid slechts een persoonlijke, dus beperkte tóepassing van het bijbelse is.

Dit bewijst hoe noodzakelijk het is, dat men ervoor oppast een bepaald iets te snel tot klaarblijkelijk bijbels te verklaren. In discussies moeten we ons daarom telkens afvragen: 'Waar hebben we het nu eigenlijk over: Over zaken die een onopgeefbaar element van ons geloof vormen (de leer van de belijdenisgeschriften en de A-reeks van 5.2) of over zaken die een persoonlijke uitwerking van dat onopgeefbare zijn, die het karakter dragen van een persoonlijke opinie.' Pas als we dat vastgesteld hebben, kunnen we de juiste toon aanslaan in onze discussies. Want gesteld dat we op het niveau van persoonlijke meningen bezig zijn en dit ook beseffen, dan zullen we het nalaten allerlei geladen oordelen en veroordelingen uit te spreken. In plaats daarvan zullen we het persoonlijk beperkte van de eigen benadering laten uitkomen. We gebruiken dan geen termen als 'Volgens de Bijbel...', of: 'God wil...', maar stellen: 'Ik vind dat de konsekwentie van het desbetreffende gebod van God is...', of: 'Volgens mij ligt dit in de lijn van de Bijbel...' Als keerzijde hiervan proberen we ook het afwijkende van andermans benadering in de juiste verhoudingen te zien, als een wettig alternatief.

Dit alles geeft ons de mogelijkheid, dat we de geloofseenheid met de ander laten uitkomen, dat we hem, ondanks z'n eigen visie, als voluit gereformeerd aanvaardden. Vanuit die wederzijdse erkenning brengen we het op ontspannen te zijn tegenover elkaar, ook al houden we er verschillende opvattingen en gedragingen op na.

5.5 Zich ervoor inzetten om verder te komen

Uit het bovengenoemde zou de konklusie getrokken kunnen worden: 'Over zaken die niet onder het evident bijbelse vallen, staat de schrijver van dit verhaal dus een discussie voor van een vrijblijvend karakter, waarbij ieder het recht heeft zich in z'n subjektieve overtuiging te verschansen.' Het tegendeel is waar: Van een dergelijke statische discussie moet ik niets hebben. Want daar kom je niet verder mee. Een discussie is pas z'n naam waard, als de deelnemers eraan hun winst (proberen te) doen met wat de ander zegt.

Daar komt nog wat bij: Als iemand in een discussie over een bepaalde zaak uit de B-reeks van 5.2 z'n persoonlijke visie geeft, dan vindt hij toch maar dat z'n benadering in de lijn van de Bijbel ligt. Dat moet voor ons een voldoende beweegreden zijn om serieus naar die iemand te luisteren en om de mogelijkheid open te houden dat we veranderen in ons denken en handelen. Een onderwerp dat nu nog een wettige verscheidenheid van meningen oproept, kan een onderwerp worden, waar meer eenstemmigheid over wordt gedacht.

Trouwens, het wordt ons in de Bijbel ook òpgedragen te streven naar toenemend inzicht in allerlei zaken. Laat ik drie teksten aanhalen (in moderne vertalingen), die in dit opzicht veelzeggend zijn:

- Rom.12:2: Loop niet mee in het gareel van deze wereld. U moet andere mensen worden met een nieuwe gezindheid. Dan kunt u uitmaken wat God wil, wat goed is en volmaakt en wat Hij graag heeft.
- Ef.5:17: Wees niet ondoordacht, maar probeer te begrijpen wat de Heer wil.
- Fil.1:9-10a: Ik vraag in m'n gebed, dat uw liefde steeds rijker wordt aan inzicht en fijngevoeligheid, zodat u kunt beoordelen waar het op aankomt.

In deze drie teksten komt duidelijk naar voren, dat we niet altijd regelrecht uit de Bijbel kunnen aflezen wat God van ons wil. Dat kan zelfs een open vraag voor ons zijn. Maar daar moeten we ons niet bij neerleggen, houdt de apostel Paulus ons in feite voor. Geleerd door de Bijbel en gesteund door ons bid-den moeten we dóórdenken over de betekenis van de goddelijke geboden en beloften. Dit totdat we er zicht op hebben, wat we als christen met een bepaalde zaak aan moeten.

Dat betekent meteen ook: Als we ons tegenover iets niet-essentieels (want daarover heb ik het hier steeds) verschillend opstellen, moeten we daarin niet simpelweg berusten. Al discussiërend moeten we proberen naar elkaar toe te groeien. Natuurlijk, het komt dan voor dat er op geen enkel punt enige toenadering tot stand komt. Daar hoeven we niet moeilijk, laat staan angstig over te doen, zolang we met elkaar praten vanuit het gemeenschappelijk aanvaarde, evident bijbelse. Maar het komt evengoed voor, dat we de persoon met de andere overtuiging bij nader inzien voor een deel of helemaal gelijk moeten geven. Zelfs gebeurt het, dat opvattingen die aanvankelijk het niveau hebben van partikuliere ideeën van enkelingen, op den duur door de kerk als evident bijbels worden aanvaard. In b van 5.3.3 heb ik daarvan al drie voorbeelden gegeven.

Deze voorbeelden bewijzen het nog eens extra, dat ook discussies over sekundaire, niet-evident bijbel-se zaken, niet vrijblijvend mogen zijn. We moeten goed naar elkaar luisteren en bereid zijn vraagtekens bij de eigen opvattingen te zetten. Want nogmaals, het resultaat daarvan kan zijn, dat er op de een of andere manier beweging ontstaat, zodat we dichter bij elkaar komen te staan. Misschien blijf ik het over een bepaald onderwerp oneens met de ander, maar kan ik toch met enkele elementen van diens benadering m'n voordeel doen. Mogelijk groeien we nog verder naar elkaar toe en gaan we iets op den duur zelfs als klaarblijkelijk bijbels waarderen. Ook met het oog daarop moeten we ons niet vastbijten in de eigen opvattingen, maar openstaan voor andere, even wettige opinies. Alleen op die manier laten we het zien, dat we gehoor willen geven aan Paulus' woord. Want hij zegt het duidelijk genoeg, dat we gespist moeten zijn op dieper inzicht en grotere fijngevoeligheid en dat we zo moeten proberen uit te maken wat God wil, wat goed is, waar het op aankomt.

5.6 De aard van de binding aan de Bijbel

5.6.1 Geen binding aan het niet-evidente

In het bovenstaande is benadrukt dat er vrij gesproken moet kunnen worden over zaken die niet rechtstreeks uit de Bijbel zijn af te lezen (de B-reeks van 5.2). Het is daarom principieel onjuist, als de kerk-gemeenschap als geheel, afzonderlijke kerkeraden of ambtsdragers kerkmensen zouden binden aan bepaalde opinies. Dan binden ze immers aan meer dan de Bijbel zelf ons bindt. Gelukkig wordt het onder ons algemeen erkend, dat je bepaalde partikuliere meningen niet dwingend aan anderen mag opleggen.

Toch wordt niet strikt de hand gehouden aan dit principe. Want als ik het goed heb, komt het nog al te vaak voor dat vanaf de kansel het ND, de GOV, het GPV e.d. worden aangeprezen. Ook is er in het kader van kerkdiensten gedankt, toen het GPV een bepaald besluit had genomen over samenwerking bij de verkiezingen.

Dit is onjuist. Ook via de kansel mag een kerkgemeenschap geen partij kiezen voor partikuliere instellingen, al zijn die opgezet door kerkmensen. Want hoe algemeen het ND, de GOV, het GPV e.d. ook onder ons aanvaard mogen zijn, het bestaan en het totale beleid hiervan zijn niet regelrecht uit de Bijbel af te leiden. Ze blijven daarom instellingen die horen tot de B-reeks van 5.2, waar een vrije discussie over mogelijk is. Maar dan is het in strijd met haar opdracht, als de kerk zich toch, al is het slechts via de kansel, vereenzelvigt met een bepaalde instelling of met een bepaald beleid daarvan. Daarmee verwordt de kerk tot boodschapper van een van de vele mogelijke en even wettige benaderingen.

De opdracht van de kerk is daarentegen, vooral via de kansel, uit te dragen wat evident bijbels, onopgeefbaar gereformeerd is. Ze moet haar boodschap kunnen voorzien van de inleiding: 'Zo wil God dat u tegen dat bepaalde aankijkt', of: 'Dit speciale moet u van de Heer doen.' Daarom moet een predikant zich op de kansel onthouden van wervende uitspraken over bovengenoemde instellingen, alsook van danken voor of bidden tegen bepaalde besluiten van die instellingen.

Natuurlijk, ik weet best, dat de genoemde instellingen bedoelen terug te gaan op evident bijbelse principes (bijv. dat ons hele leven, ook in politiek en maatschappelijk opzicht, onder het beslag van Christus' geboden en beloften moet liggen). Die op de maatschappij, politiek en andere levensgebieden gerichte principes moeten in de preken dan ook telkens aan de orde komen. Maar over de praktische uitwerking van die principes in de vorm van partijen, verenigingen e.d. kan verschillend gedacht worden. Dáártegenover hoort de kerk, ook op de kansel, geen positie in te nemen, wil ze haar aan Christus ontleende gezag niet kwijtraken.

5.6.2 Binding van (niet)-ambtsdragers

Het is buiten kijf: Ambtsdragers zijn ook aan dat evident bijbelse gebonden, dat buiten de belijdenisgeschriften en de kerkorde valt. Dat is gebleken in de zaak van dr. Geelkerken. Hij wilde immers ruimte overlaten voor een symbolische uitleg van Gen.3. De Asser synode van 1926 heeft hem toen terecht veroordeeld met het argument dat in Gen.3 zonneklaar sprake is van zintuiglijk waarneembare werkelijkheden. Onder ons mag een predikant dus niet ingaan tegen wat duidelijk in de Bijbel staat. Maar evengoed niet-ambtsdragers zijn hieraan gebonden.

Ondertussen heb ik in b van de konklusie op 5.3 gesteld, dat er een zekere ruimte moet overblijven voor verandering ten aanzien van het evident bijbelse. Het kan immers gebeuren, zei ik, dat er door de invloed van de Geest een ander, beter inzicht groeit. Gesteld nu, dat een ambtsdrager of een gemeentelid de overtuiging is toegedaan, dat zijn inzicht de voorkeur verdient boven wat tot dan toe als evident bijbels geldt. Wat dan? Dan mag hij dat niet zomaar gaan uitdragen, maar moet hij dit ter toetsing voorleggen aan de kerkeraad en vervolgens aan andere kerkelijke vergaderingen. Die alleen hebben de bevoegdheid het algemeen aanvaarde, evident bijbelse in en buiten de belijdenisgeschriften te herzien. Voor de bredere argumentatie verwijs ik naar 3.4.3, want wat daar over de mogelijkheid tot herziening is gezegd, is in feite ook hier toepasbaar.

Van toepassing is eveneens wat in 3.4.4-3.4.5 is gesteld over de binding van ambtsdragers en niet-ambtsdragers. Weer geldt dus dat die binding niet altijd even strak is. Ambtsdragers en niet-ambtsdragers hebben tegenover de gemeente nu eenmaal een verschillende verantwoordelijkheid. Een bepaalde afwijking van het evident bijbelse is mogelijk onaanvaardbaar in het geval van een predikant, terwijl dit kwalijke wellicht bij gewone kerkleden geduld kan worden. Overigens bepaalt de kerkeraad (en in het geval van ambtsdragers ook de meerdere vergaderingen), of en onder welke voorwaarden iemand als kerklid of ambtsdrager te handhaven is. Uit deze bewoordingen blijkt: Zelfs in het geval van een predikant betekent een afwijking van het evident bijbelse niet per definitie het einde van z'n loopbaan. Het is immers mogelijk, dat zijn, van de Bijbel afwijkende opinie helemaal geïsoleerd staat en geen gevolgen heeft voor z'n verdere omgang met de Bijbel en ook niet voor z'n pastoraal optreden.

6 Slot

Hiermee ben ik aan het einde gekomen van m'n beantwoording van de vraag: 'Wat is gereformeerd?' Het antwoord hierop hoeft niet in het vage te blijven: Gereformeerd-zijn is dit, dat je leeft in toewijding aan Christus, op basis van wat evident bijbels is: de leer van de belijdenisgeschriften en van de kerkorde alsook wat verder zonneklaar in de Bijbel naar voren komt. Dat is onopgeefbaar en hoort buiten discussie te staan. Voor de toepassing of uitwerking daarvan kunnen verschillende benaderingen worden voorgestaan. Maar uitgaande van het gemeenschappelijk aanvaarde, het evident bijbelse,

- kunnen discussies ontspannen plaatsvinden, dus zonder dat zware woorden worden gebruikt en zonder dat de ander gewantrouwd wordt;
- kan een gastvrij onthaal worden geboden aan mensen die zich van elders bij ons aansluiten, maar die buiten het karakteristiek gereformeerde om een heel eigen opstelling hebben;
- kan naar eenheid gestreefd worden met andere gemeenschappen, onafhankelijk ervan dat die waarschijnlijk anders tegen allerlei kerkhistorische feiten aankijken en een afwijkend ingericht kerkelijk leven hebben, als die gemeenschappen maar hetzelfde uitgangspunt hebben.

Om daaraan mee te helpen heb ik dit verhaal ter overweging aangeboden. Ik pleit ervoor, dat we meer doordrongen zijn van onze bestaande eenheid, onze gemeenschappelijke binding aan het onopgeefbaar gereformeerde. Ook pleit ik ervoor, dat we op grond daarvan, met alle discussies, vertrouwensvol en verdraagzaam met elkaar omgaan en openstaan voor geloofsgenoten buiten onze kerkgemeenschap.